



TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická



Nadace rodiny Liebiegů

Bakalářská práce

Studijní program: B7106 – Historická studia
Studijní obor: 7105R062 – Kulturněhistorická a muzeologická studia
Autor práce: **Kateřina Hejnová**
Vedoucí práce: Anna Habánová, M.A., Ph.D.



ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Hejnová**
Osobní číslo: **P12000612**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Kulturněhistorická a muzeologická studia**
Název tématu: **Nadace rodiny Liebiegů**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Rodina Liebiegů, libereckých textilních průmyslníků, se nesmazatelně zapsala do historie Liberce. Členové této rodiny byli štědrými mecenáši města a také zakladateli řady nadací. Jednalo se o nadace kulturní, sociální či peněžní. Touto oblastí jejich působení se však badatelé téměř nezabývají. Důvodem je značná roztržitost materiálů v mnoha různých fondech. Cílem bakalářské práce bude sestavení co možná nejpřesnějšího soupisu nadací, jež byly založeny členy rodiny Liebiegů. Katalog nadací bude obsahovat identifikační údaje jako název, jméno zakladatele či donátora, rozsah, finanční zajištění a specifikaci příspěvku, zda se jednalo o movitý, nemovitý, hmotný či peněžní. Práce bude založena na důkladném studiu a rešerších materiálů z fondů v SOkA Liberec a odborné literatuře uvedené v seznamu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce:

Anna Habánová, M.A., Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **4. května 2015**



doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.



PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

100 Jahre Johann Liebig & Comp.: Ein Gedenkbuch für jene, die nach uns kommen, Reichenberg, 1928.

Ausweis über die Gebarung und den Vermögensstand der in der Verwaltung der Stadtgemeinde Reichenberg stehenden Fonde und Stiftungen. Für das Jahr 1894, Reichenberg, Verlag der Stadtgemeinde, Rudolf Gerzabek & Comp 1895.

DVOŘÁK, Tomáš: Nadace a nadační fondy: text zákona s poznámkami, 2. aktual. a rozš. vyd. Praha, Wolters Kluwer 2010, ISBN 978-80-7357-563-2.

GROSSKINSKY, Manfred, et al.: Kunstschatze des Mäzens Heinrich von Liebig, Umělecké poklady mecenáše Heinricha von Liebiega (kat. výst.), Frankfurt am Main, Museum Giersch 2012, ISBN 3-935283-26-1.

HURDÍK, Jan - TELEC, Ivo: Zákon o nadacích a nadačních fondech: komentář, 1. vyd. Praha, C. H. Beck 1998, ISBN 80-7179-199-7.

LUG, Viktor - RESSEL, Anton Franz: Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen. [IV,1-5], Neue Ausg. Reichenberg, Verlag der drei Lehrervereine des Reichenberger Bezirkes und des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Iser-Gaues 1938, ISBN (Váz.).

RESSEL, Anton Franz: Heimatskunde des Reichenberger Bezirkes: Stadt und Land., 2. sv. Reichenberg, Verlag der Lehrervereine des Stadt und Landbezirkes 1903 - 1905.

SOkA Liberec, Fond Archiv města Liberec, GD.

SOkA Liberec, Fond Jan Liebig a spol. Liberec.

SOkA Liberec, Fond Rodinný archiv Liebiegů.

A další fondy související s nadační činností rodiny Liebiegů v SOkA Liberec.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Anně Habánové M.A., Ph.D., za odborné vedení mé práce, věcné připomínky, cenné rady a především pak za její čas a ochotu při konzultacích. Dále patří mé poděkování pracovníkům Státního okresního archivu Liberec, především paní Marii Míčové, za pomoc při archivním bádání. V neposlední řadě děkuji své rodině za podporu, které se mi od ní dostávalo po celou dobu mého studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá nadacemi, jež byly v průběhu devatenáctého století a první poloviny 20. století zakládány v Liberci členy rodiny Liebiegů. Na základě dostupné literatury a především pramenů uložených v SOkA Liberec, byl vypracován katalog nadací. Práce je zaměřena na sociální nadace rodiny Liebiegů, sloužící k podpoře potřebných libereckých občanů. Katalog obsahuje názvy nadací, jméno jejich zakladatele, datum vzniku, účel a další informace získané z archivních materiálů.

Klíčová slova: nadace, Liberec, Liebieg, sociální, nemoc, nouze

Annotation

The main topic of this bachelor thesis are the foudation, which were founded by members of the family Liebieg in Liberec during 19. century and in the first half of the 20. century. The work is based on available literature and archival sources, which are deposited in SOkA Liberec. It presents the catalogue of social foudantion, which served to promote needed citizens of Liberec. The catalogue contains informations of titles of foundation, the names of founders, dates of foundation, their purposes and further information collected of the archival material.

Key words: foundation, Liberec, Liebieg, social, illness, poverty

Obsah

Obsah	8
Úvod.....	10
1. Prameny a literatura	12
1.1 Literatura.....	12
1.2 Prameny	14
1.3 Nadace Liebiegů – zmínky v literatuře a periodikách	15
2. Nadace a nadační fond	16
2.1 Nadace a jejich vývoj v historickém kontextu.....	18
2.2 Nadační právo v Habsburské monarchii v 19. století	21
2.3 Nadace po vzniku samostatného Československa	23
2.4 Osud nadací po podepsání Mnichovské dohody.....	25
2.5 Fungování nadací v období Protektorátu Čechy a Morava.....	26
2.6 Poválečné odškodnění.....	29
3. Textilní magnáti – Liebiegové	30
3.1 Johann Ignatz Karl Liebieg (1802 – 1870)	36
3.2 Johann Josef Liebieg (1836 – 1917)	37
3.3 Heinrich Karl Liebieg (1839 – 1904)	37
3.4 Theodor Franz Liebieg (1840 – 1891).....	38
3.5 Theodor Maria Johann Liebieg (1872 – 1939)	39
3.6 Franz Josef Liebieg (1799 – 1878)	40
3.7 Franz Liebieg ml. (1827 – 1886)	41
4. Nadace rodiny Liebiegů.....	42
5. Sociální nadace	43
5.1 Sociální nadace rodiny Liebiegů.....	44
5.1.1 Nadace Leopoldine Liebiegové pro sirotčinec	44
5.1.2 Nadace Johanna Liebiega st. pro nemocné	45
5.1.3 Nadace Franze Liebiega st. pro zaopatřovací ústav	46
5.1.4 Nadace Ferdinanda Liebiega pro zaopatřovací ústav	47
5.1.5 Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro zaopatřovací ústav	48
5.1.6 Nadace Johanna Liebiega pro slepce	49
5.1.7 Nadace Franze Liebiega st. pro nemocné	50
5.1.8 Nadace Marie Theresie Liebiegové pro ústav tělesně vadných.....	51
5.1.9 Nadace Franze Liebiega ml. pro chudé obyvatele města Liberec	51
5.1.10 Nadace Franze Liebiega ml. pro nemocné.....	52
5.1.11 Nadace Franze Liebiega ml. pro zaopatřovací ústav	53
5.1.12 Nadace Heinricha Liebiega pro dětský azyl Vincentinum	54
5.1.13 Nadace Hanse Heinricha Liebiega pro chudé.....	54
5.1.14 Nadace Hanse Heinricha Liebiega pro Spolek sv. Vincence z Pauly.....	55
5.1.15 Nadace Heinricha Liebiega pro zaopatřovací ústav	56
5.1.16 Nadace Heinricha Liebiega při sjednocených jeslích, dětské opatrovně a sirotčinci.....	57
5.1.17 Nadace Heinricha Liebiega pro podporu chudých	57
5.1.18 Nadace Heinricha Liebiega pro dětský domov.....	58
5.1.19 Nadace Heinricha Liebiega pro chorobinec.....	59
5.1.20 Nadace Ludwiga Liebiega pro chudé	59
5.1.21 Nadace Ludwiga Liebiega pro sirotčinec	60
5.1.22 Nadace Ludwiga Liebiega pro nemocnici	60

5.1.23 Nadace Ludwiga Liebiega pro chudé obyvatele Vesce	61
5.1.24 Nadace Ludwiga Liebiega pro vdovy a sirotky	62
5.1.25 Nadace Gabriely Radetzky pro domov tělesně vadných	62
5.1.26 Nadace Gabriely Radetzky pro nemocné.....	63
5.1.27 Nadace Angeliky Liebiegové pro pracovníky	63
5.1.28 Nadace Gabriely Radetzky pro sirotčinec	64
5.1.29 Nadace Gabriely Radetzky pro chudé	64
5.1.30 Nadace Marie Liebiegové pro hrazení léčebných výdajů.....	65
5.1.31 Nadace Franze Liebiega ml. ve prospěch města Liberce.....	66
5.1.32 Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro Vincentinum	67
5.1.33 Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro sirotčinec.....	67
Závěr	68
6. Seznam použité literatury a pramenů.....	71
6.1 Literatura.....	71
6.1.1 K nadacím	71
6.1.2 K Liebiegům	71
6.2 Prameny	72
6.3. Internetové zdroje	75
Příloha.....	76
Seznam sociální nadací rodiny Liebiegů ze SOkA Liberec	76

Úvod

Nadace je pojem, jež se vynořil ze zapomnění před 25 lety a dnes se s ním setkáváme již poměrně často především prostřednictvím nejružnějších sdělovacích prostředků. Většinou se jedná o nadace významných politiků, podnikatelů či veřejně známých osobností, jež se prostřednictvím této dobročinnosti snaží pomoci určité znevýhodněné skupině osob. Ať už se jedná o pomoc nemocným, seniorům či studujícím, neliší se tyto účely nijak od těch, pro které byly nadace zakládány v předchozích staletích. Za zlatý věk nadací lze označit především století devatenácté, stejně jako 1. polovinu století dvacátého.

Nadace byly a jsou odrazem myšlenek svých zakladatelů a také ukazatelem vyspělosti dané společnosti. Historicky prodělaly dlouhý a složitý vývoj, který na konci 18. století a především pak v průběhu 19. století vyústil v ohromný nárůst fundátorů a jimi zakládaných nadací. Hlavní zásluhy na tomto rozkvětu měla především doba osvícenství, stejně jako průmyslová revoluce, s níž došlo nejen k převratným změnám ve výrobě, ale také v uspořádání tehdejší společnosti. Díky tomu mohla vzniknout nová třída bohatých podnikatelů, kteří figurovali, kromě šlechticů a bohatých měšťanů, mezi hlavními zakladateli nadací. Rozkvět nadační činnosti pokračoval i v 1. polovině 20. století, ve které vzrostl především počet sociálních nadací zaměřených na pomoc sirotkům, vdovám a válečným invalidům. Události třicátých let a následné období 2. světové války mělo na nadace ničující dopad, který byl posléze završen nástupem komunistické moci.

Také Liberec se stal v 19. století místem působení značného počtu nadací. Díky svému postavení předního hospodářského centra monarchie se zde vyvinula silná vrstva bohatých obchodníků a podnikatelů, kteří ze svých prostředků financovali vznik těchto nadací. Často sloužily k podpoře zdejších sociálních ústavů či ku prospěchu nejružnějších spolků. Zisky z nadačních jmění byly děleny mezi chudé, nemocné, vdovy, sirotky či hradily studijní výdaje nemajetných studentů. Často bývaly k nadačním účelům věnovány také nemovitosti. Za jedny z nejvýznamnějších libereckých mecenášů lze po právu považovat členy rodiny Liebiegů, jež ve své době patřili k nejbohatším podnikatelským rodinám v habsburské monarchii. Díky svému ohromnému jmění, které získali podnikatelskými aktivitami nejen v textilním průmyslu, mohli financovat vznik skutečně velkého počtu nadací, mezi nimiž bychom našli nadace k podpoře chovanců z libereckých ústavů a nemocnic, nemocných, chudých,

opuštěných dětí, vdov a sirotků, nadace pro studijní účely a další specificky orientovaná nadání. Na jejich vznik vynakládali Liebiegové velkorysé sumy peněz, jež byly věnovány buď za života zřizovatele či prostřednictvím poslední vůle. Často se zde setkáme s nadacemi, které byly zakládány jménem již zesnulého člena rodiny prostřednictvím zástupce z řad rodiny. Nadační aktivity Liebiegů přerušily události konce třicátých let 20. století a následné vyhlášení protektorátu Čechy a Morava. V té době byla většina tehdejších nadací z příkazu úřadu pořádkového komisaře pro organizace v Liberci zrušena a jejich majetek převeden do německých bank a následně do říše. Změny kulturní a politické situace v důsledku konce druhé světové války a odsunu osob považovaných za Němce znamenaly pro rodinu Liebiegů závažný zvrat. Wolfgang Liebieg byl postaven před Mimořádný lidový soud v Liberci a odsouzen k 16 měsícům odnětí svobody.¹ Lze předpokládat, že jedním z cílů soudního řízení mohla být vidina získání rozsáhlého majetku Liebiegů a jejich diskreditace v očích libereckých obyvatel. Liebiegové skutečně přišli o veškerý majetek a jako osoby považované za Němce byli odsunuti na německé území. Společně s nimi zmizely i nadace, které pro své rodné město zakládali. Jediným dokladem jejich existence jsou dnes pro nás dochované archivní dokumenty uložené v SOKA Liberec.

Období komunismu se s nadacemi vypořádalo velice rázně nařízením o jejich zrušení jako buržoazního přežitku. K jejich oživení došlo až po roce 1989, plně však až uzákoněním zákona o nadacích a nadačních fondech. I když je pravdou, že nás v současnosti obklopuje značné množství těchto subjektů, ani zdaleka nedosahuje dnešní úroveň filantropie té, které se těšila v 19. a v první polovině 20. století.

¹ KOČOVÁ, K.: *Mimořádný lidový soud v Liberci a firma Johann Liebieg a Comp*, in: *Fontes Nissae*, 2005, sv. 6, s. 86 – 115.

1. Prameny a literatura

Cílem práce je sestavení katalogu nadací rodiny Liebiegů, které jsou zaměřeny na sociální péči o liberecké občany. Předkládá dostupné prameny a literaturu, které se tímto tématem zabývají. Katalog je řazen chronologicky dle data, od kterého začala nadace fungovat a dále obsahuje ke každé z nich podrobnější informace. V katalogu se objevují především nadace pro liberecké ústavy a nemocnici, chudé, nemocné, vdovy, sirotky apod. Pro velké množství archivního materiálu se práce zabývá pouze nadacemi sociálně zaměřenými a zakládanými v průběhu 19. století až do 1. poloviny 20. století. Pro práci jsem čerpala z dostupné literatury, která se zabývá především tématem nadací a nadačních fondů a dále také rodiny Liebiegů. Hlavním zdrojem informací pro sestavení samotného katalogu byly archivní fondy uložené v SOkA Liberec.

Práce je členěna do několika kapitol a podkapitol. Nejprve je třeba zaměřit se na vysvětlení pojmu nadace a nadační fond a stručně se seznámit s jejich historickým vývojem. Následující kapitola popisuje historii rodiny Liebiegů a v krátkých medailonech představuje její významné členy, kteří se podíleli na nadační činnosti. Před samotným katalogem je třeba seznámit se obsahem nadačních fondů uchovávaných materiály k liebiegovským nadacím a s pojmem sociální nadace. Následná kapitola předkládá již zmíněný katalog rozčleněný do jednotlivých podkapitol a seřazený podle data počátku fungování. Poslední kapitolou je pak samotný závěr, jež má za úkol celou práci shrnout.

1.1 Literatura

Bakalářská práce byla zpracovávána na základě dostupné literatury, která se vztahuje k tématu nadací a nadačních fondů jak obecně, tak v širších souvislostech. V kapitole, zabývající se primárně pojmy nadace a nadační fond, jsem se snažila vysvětlit co je to nadace, jakým způsobem vzniká, funguje apod. K této části jsem využila publikaci od Tomáše Dvořáka s názvem *Nadace a nadační fondy s podtitulem text zákona s poznámkami*², která jak sám název vypovídá, obsahuje znění zákona č. 227 / 1997 Sb. „O nadacích a nadačních fondech“ doplněný o značný poznámkový aparát, poskytující výklad k jednotlivým vybraným pasážím. Další publikací týkající se

² DVOŘÁK, T: *Nadace a nadační fondy. Text zákona s poznámkami*, 2. doplněné a aktualizované vyd. Praha, Wolters Kluwer ČR 2010, ISBN 978 – 7357 – 563 – 2.

nadací a nadačního práva je *Zákon o nadacích a nadačních fondech: komentář*³. Jedná se o text zákona s komentářem, který vytvořili renomovaní odborníci Jan Hurdík a Ivo Telec. Z knihy jsem využila především předmluvu, ve které autoři popisují vývoj nadačního práva od prvopočátků až do současnosti, a také části vztahující se k vývoji nadačního práva v jednotlivých evropských zemích. Z části o rakouském nadačním právu jsem čerpala především do kapitoly o vývoji nadací v rakouské monarchii v 19. století. Od Kateřiny Ronovské, jež působí na katedře občanského práva na MU v Brně a je odbornicí na nadační a spolkové právo především v evropském kontextu, jsem využila dvou publikací. Z první, nesoucí název *Nové české nadační právo v evropském srovnání*⁴, ve které je autorkou předložena především analýza platné české právní úpravy nadací a její srovnání s německou, rakouskou, nizozemskou a švýcarskou, jsem využila hlavně pasáží týkajících se historického vývoje nadací v habsburské monarchii v 19. století a následně v Československu po roce 1918. V její další publikaci, jež slouží jako skriptum studentům právnické fakulty, je vyložena problematika spolkového a nadačního práva, z čehož vyplývá i její název *Spolkové a nadační právo*⁵. Pro kapitolu o fungování nadací v době protektorátu Čechy a Morava, ale i v období první republiky, jsem nejvíce čerpala z knihy s titulem *Nadace a nadační fondy v protektorátu Čechy a Morava*⁶, v níž je celkem podrobně nastíněn vývoj nadačního práva od vzniku Československa až po konec války. Protektorátní období je samozřejmě, jak název knihy napovídá, hlavní a současně nejrozsáhlejší kapitolou. Autor se také krátce vyjadřuje k poválečné době a době komunismu. Kniha také předkládá krátké medailony vybraných nadací, například nadace Strakovy, Olivovy, TGM či nadací zřízených v době protektorátu.

Hlavním titulem, ze kterého jsem čerpala při zpracování historie rodiny Liebiegů, byla publikace k výstavě *Kunstschatze des Mäzens Heinrich von Liebieg (Umělecké poklady mecenáše Heinricha von Liebiega)*⁷, která byla připravena ve spolupráci Oblastní galerie v Liberci s muzeem Giersch ve Frankfurtu nad Mohanem.

³ HURDÍK, J. – TELEC, I.: *Zákon o nadacích a nadačních fondech: komentář*, 1. vyd. Praha, C. H. Beck 1998, ISBN 80 – 7179 – 199 – 7.

⁴ RONOVSÁ: *Nové české nadační právo v evropském srovnání*, 1. vyd. Praha, Wolters Kluwer ČR, 2012, ISBN 978 – 80 – 7357 – 971 – 5.

⁵ RONOVSÁ, K.: *Spolkové a nadační právo*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita 2008, ISBN 978-80-210-4512-5.

⁶ BOČEK, J.: *Nadace a nadační fondy v protektorátu Čechy a Morava*, Praha, Olivova nadace 2010, ISBN 978-80-254-8097-7.

⁷ GROSSKINSKY, M., ed. et al.: *Kunstschatze des Mäzens Heinrich von Liebieg = Umělecké poklady mecenáše Heinricha von Liebiega*, Frankfurt am Main, Museum Giersch 2012, ISBN 3 – 935283-26 -1.

Kniha se věnuje převážně osobě Heinricha Liebiega, který věnoval městu Liberec svou výtvarnou sbírku. Pro mou práci byla zásadní část Miloslavy Melanové, která se v knize věnuje historii rodiny od jejího vzestupu za zakladatele rodiny Johanna Liebiga staršího až po konec války spojený s odsunem rodiny do Německa. Taktéž jsem čerpala z jejích článků *Hlavní město německých Čech? Liberec 1848 - 1918*⁸ zabývající se vzestupem Liberce jako průmyslového centra severu a článkem *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové*⁹. V tomto zajímavém článku autorka líčí osudy bratrů Liebiegů, zakladatelů rodinného impéria. Pro krátké medailony jednotlivých členů rodiny jsem využila především *kroniky Liberce*¹⁰ sepsané německým středoškolským profesorem a vlastivědným badatelem liberecké oblasti, Viktorem Lugem. Malá publikace autora Ivana Tallera s názvem *Čtení kratochvilné o starém Liberci II*¹¹ není přímo historickou publikací, ale autor zde na několika málo stranách svérázným způsobem popisuje Liebiegův podnikatelský zázrak.

1.2 Prameny

Pro sestavení katalogu nadací jsem čerpala primárně z dochovaných dobových pramenů. Pro nadace zakladané Liebiegy neexistuje žádná publikace, jenž by předkládala jejich kompletní výčet. Jedinou výjimku tvoří publikace *Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 – 1900: ein geschichtlicher Rückblick und Verwaltungsbericht*¹², ve které jsou některé liebiegovské nadace zmíněny. Tato kniha mi zpočátku posloužila pro prvotní orientaci v nadacích, které jsem následně našla v archivních dokumentech. Hlavním zdrojem pro získání informací o nadacích rodiny Liebiegů, na který jsem byla při bádání odkázána, byly archivní materiály uložené ve Státním okresním archivu Liberec. V práci se především zaměřuji na nadace zřízené k dobročinným účelům sociální povahy, především péči o chudé a nemocné. V první řadě se jednalo o složky fondu Archiv města Liberec – W. Jedná se skutečně o rozsáhlý fond zabývající se sociálními záležitostmi města Liberce. Proto není divu, že mi poskytl

⁸ MELANOVÁ, M.: *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848 – 1918*, in: Hledání centra. Vědecké vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století, KAISEROVÁ, K. – KUNŠTÁT, M. (edd), Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem 2011, ISBN 978-80-7414-432-7.

⁹ MELANOVÁ, M.: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové*, in: Osobnosti v dějinách regionu, Liberec, Technická univerzita v Liberci, 2004.

¹⁰ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940.

¹¹ TALLER, I.: *Čtení kratochvilné o starém Liberci II*, Liberec, Kalendář Liberecka 1997.

¹² Herausgegeben vom Stadtrathe: *Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 bis 1900 : ein geschichtlicher Rückblick und Verwaltungsbericht*, Reichenberg, Rudolf Gerzabek & Comp 1902.

největší množství materiálů k vybraným nadacím. Kromě nadačních listin k jednotlivým nadacím se v něm nachází další materiály vypovídající o jejich fungování apod. Další fond, z jehož materiálů jsem pro práci čerpala byl Archiv obce Vesec. Vesec je spojen s rodinou libereckých textilních magnátů především díky továrně Franze Liebiega st.. Právě díky tomu se v jeho fondech nacházejí především listiny k nadacím založeným Franzem Liebiegem st. a jeho syny. Třetím důležitým zdrojem pramenů byl fond Johann Liebieg a spol., v jehož složkách lze dohledat dokumenty k mnoha nadacím založeným nejrůznějšími členy rodiny.

1.3 Nadace Liebiegů – zmínky v literatuře a periodikách

O liebiegovských nadacích toho nebylo příliš napsáno, drobné zmínky o jejich mecenášství se objevují např. v *Knize o Liberci*¹³ od Romana Karpaše. V *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen*¹⁴ od Viktora Luga a Antona Ressela najdeme četné doklady jejich nadační činnosti, především pak v kapitolách týkajících se libereckých sociálních ústavů, uměleckých sbírek či výstavby budovy muzea či nové radnice. V publikaci *Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 bis 1900* je kapitola zabývající se nadacemi, ve které můžeme, mezi dalšími nadacemi založenými v tomto časovém rozpětí, nalézt také informace k sociálním, studijním a dalším nadacím vzniklým působením rodiny Liebiegů.¹⁵

Regionální periodika informovala především o nadacích Heinricha Liebiga, a to v souvislosti s jeho úmrtím. Tehdy byla dne 9. dubna 1904 v Reichenberger Zeitung zveřejněna jeho poslední vůle, stejně jako v novinách Bohemia, které 10. dubna 1904 uveřejnily článek o milionovém nadání barona Liebiega. Další články, které souvisely s úmrtím Heinricha Liebiega a zmiňovaly jeho nadání, vyšly 10. dubna 1904 znovu v Reichenberger Zeitung a v Deutsche Volkszeitung. Také měsíčník liberecké městské rady Amts Blatt der Stadt Reichenberg věnoval 15. dubna 1904 článek Heinrichu Liebiegovi a zveřejnil informace týkající se jeho daru. Články Das Legat des Freiherrn Heinrich von Liebieg a Die Uhren im Legat des Freiherrn Heinrich von Liebieg byly zveřejněny v roce 1906 v časopise Mitteilungen des Nordböhmen Gewerbemuseums

¹³ KARPAŠ, R. a kol.: *Knihy o Liberci*, 2. vyd. Liberec, Dialog 2004, ISBN 80-86761-13-4.

¹⁴ LUG, V. – RESSEL, A.: *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen*. [IV,1-5], Reichenberg, Verlag der drei Lehrervereine des Reichenberger Bezirkes und des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Iser-Gaues, 1938.

¹⁵ Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 bis 1900 : ein geschichtlicher Rückblick und Verwaltungsbericht, Reichenberg: Stadtrathe, 1902.

Ernstem Schmedeler – Meyerem. Deutsche Volkszeitung přinesl 26. června 1904 zprávu o Lesní vile a jejím užití pro účely města a dále o Liebiegově výšině, získaných poslední vůlí Heinricha Liebiega. Další články se zmiňovaly o baronově sbírce věnované galerii a libereckému muzeu. Ve výše zmiňovaném Amts Blatt pak vyšel 15. srpna 1904 článek o podmínkách využívání Lesní vily.

2. Nadace a nadační fond

Nadace jsou ve své podstatě zvláštní samostatnou kategorií právnických osob, které se značným způsobem odlišují od vývojově starších korporací. Na rozdíl od korporací, které jsou samostatnými institucemi nadanými vlastní vůlí, nadace zcela závisí na vůli zřizovatele, který by však po jejím založení neměl zasahovat do její právní subjektivity.¹⁶ Nadační právo bylo v České republice až do roku 2013 upraveno samostatným zákonem č. 227 / 1997 Sb. „O nadacích a nadačních fondech“, který definoval nadace a nadační fondy takto: „nadace nebo nadační fond jsou účelová sdružení majetku zřízená a vzniklá podle tohoto zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů.“¹⁷ Těmito cíli je myšlen zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana životního prostředí, kulturních památek a tradic, rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu.¹⁸ Od 1. ledna 2014 byla tato právní úprava nahrazena zákonem č. 89 / 2012 Sb., jež je součástí občanského zákoníku, který svými úpravami vnesl do nadačního práva jistou míru liberalizace, ale také zodpovědnosti. Nadace či nadační fond je ve své podstatě právnickou osobou, která musí být označena názvem „nadace“ či „nadační fond“. Jejich charakteristickým znakem je jejich striktní oddělení od státu a jeho činitelů, z čehož vyplývá i požadavek na jejich politickou neutralitu.

Pro začátek je důležité vymezit rozdíl mezi pojmem nadace a nadační fond. Ten se skrývá především v jejich trvalosti. Zatímco nadace je zřizovatelem určena pro dlouhodobé fungování, účel nadačního fondu bývá dočasný. I přesto však může plnit funkci řadu let.¹⁹ Majetek nadace tvoří nadační jmění, přesněji nadační jistina. Minimální hodnota není zákonem stanovena a je tak ponechána plně na vůli zřizovatele.

¹⁶ RONOVSÁ, K.: *Spolkové a nadační právo*, 1.vyd. Brno, Masarykova univerzita 2008, ISBN 978 – 80 – 210 – 4512 – 5, str. 56.

¹⁷ HURDÍK, J. – TELEČ, I.: *Zákon o nadacích a nadačních fondech: komentář*, 1. vyd. Praha, C. H. Beck 1998, ISBN 80 – 7179 – 199 – 7.

¹⁸ DVOŘÁK, T.: *Nadace a nadační fondy. Text zákona s poznámkami*, 2. doplněné a aktualizované vyd. Praha, Wolters Kluwer ČR 2010, ISBN 978 – 7357 – 563 – 2, str. 15.

¹⁹ Tamtéž, str. 23.

Nadační jmění obvykle tvoří také nemovitý majetek. Pro dosažení účelu, ke kterému byla nadace zřízena, používá pouze výnosů ze svého jmění. Naopak nadační fond využívá pro dosažení účelu všechny svůj majetek, který může zcela vyčerpat či dokonce předlužit.²⁰ Pokud tento stav trvá delší časové období, může dojít u takového nadačního fondu k jeho soudnímu zrušení.

Nejdůležitějším a také zcela zásadním okamžikem pro vznik nadace je projev vůle jejího zřizovatele, kterému zákon ukládá potřebný obsah i formu. Nadace tak mohou vznikat buď písemnou smlouvou uzavřenou mezi zřizovateli, v případě jediného zřizovatele je nadace založena na základě zakládací listiny, či v třetím případě, závětí. Souhrnně je tento základní dokument o zřízení nadace označován jako nadační listina.²¹ V zakládacím dokumentu každé nadace musí být uvedeny všechny náležitosti, podle kterých se posléze nadace či nadační fond identifikuje. Obsahuje tedy název a sídlo nadace, název, sídlo a identifikační číslo zřizovatele, vymezení účelu nadace, výši majetkového vkladu, dále uvádí výkonné orgány nadace, jako je správní rada či rada dozorčí, určí osoby spravující majetkové vklady zřizovatele a stanoví okruh osob, které mají z nadace prospěch. Statutárním orgánem nadace je správní rada, jež je jejím nejdůležitějším orgánem, který si počíná v souladu s vůlí zřizovatele. Do jejího okruhu působnosti lze zahrnout správu majetku, řídicí činnost a rozhodování o všech nadačních záležitostech. Dozor nad nadačními subjekty vykonává jediný kontrolní orgán nadace, kterým je dozorčí rada či revizor.

Druhým nejdůležitějším dokumentem, hned po nadační listině, je statut nadace. Ten upravuje postup pro jednání orgánů nadace, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, případně okruh osob, které je mohou využívat, způsob jakým se příspěvky poskytují apod.²²

Účel, pro který byla nadace založena, představuje jednu z nejdůležitějších náležitostí, která musí být zakotvena v nadační listině. Při jejím vymezení je nutné stanovit vlastní účel nadace a zároveň také okruh beneficentů, kteří plněním nadačního účelu profitují. Zákon velmi striktně stanovuje pouze obecně prospěšné účely nadací, jak byly definovány o několik řádků výše. Kromě nich je dále možné zřízením nadace přispět kupříkladu k rozvoji kultury či ochraně menšin apod. Nadace není zřízena přímo k vykonávání obecně prospěšné činnosti, nýbrž má za použití svých finančních

²⁰ Viz RONOVSÁ, *Spolkové a nadační právo*, str. 77.

²¹ Tamtéž, str. 60.

²² Viz DVORÁK, str. 30.

prostředků napomoci její realizaci. Majetek jí svěřený však nesmí být použit jinak, než jak to stanovuje nadační listina, tedy podle účelu určeného zřizovatelem nadace. Tento účel je neměnný a nadace jej nesmí samovolně pozměňovat či omezovat.

Samotné sepsání nadační listiny zřizovatelem, určení účelu nadace a věnování majetku k jeho plnění však pro vznik nadace nestačí. Jedná se pouze o první fázi, po které následuje provedení jejího zápisu do nadačního rejstříku. Teprve tímto krokem vzniká nadace jako svébytná právnická osoba.²³

Jak bylo uvedeno výše, nadace jsou zakládány k správě nadačního majetku, jehož výtěžek je použit pro dobročinné účely. V zákoně je stanoveno, že nadace nesmí samovolně podnikat. Přesto však existují výjimky, kdy některé nadace, za účelem zvýšení příjmů, provádějí doplňkovou podnikatelskou činnost. Jak vyplývá z předchozí věty, podnikání je pouze činností doplňující a nikdy se nesmí stát její převládající aktivitou. Zákon jasně stanovuje čím si mohou nadace při zvyšování svých příjmů napomáhat. Jedná se o pronájem nemovitostí, pořádání loterií, tombol, veřejných sbírek, kulturních, společenských, sportovních či vzdělávací akcí.²⁴ Jména nabité z těchto aktivit pak samozřejmě využívají k plnění svého nadačního účelu.²⁵

Co se týče nadace a jejího zrušení, není přípustné, aby k němu došlo z popudu orgánů nadace, tedy k jejímu samovolnému zrušení. Možnost zrušení nadace může být dána zákonem či přímo zřizovatelem v nadační listině, který stanoví podmínky pro orgán či jiný subjekt, který následně po splnění těchto podmínek nadaci zruší.²⁶ Nadaci lze zrušit v případě, že došlo k dosažení jejího účelu, dále pokud správní rada rozhodla o jejím sloučení s jinou nadací, došlo-li k jejímu zrušení soudem či prohlášením konkursu. Nadace je úplně zrušena až po vymazání z nadačního rejstříku. Výše uvedená charakteristika nadací a nadačních fondů se ve velké míře shoduje s vlastnostmi nadací vzniklých před rokem 1989.

2.1 Nadace a jejich vývoj v historickém kontextu

Koncepce nadačního aktu je velice prastarou ideou, která v sobě odráží stopy lidské přirozenosti jako je pomoc bližnímu či solidarita s ostatními lidmi. V neposlední řadě se zde objevuje i snaha zvěčnit své bytí či ovlivnit věci po vlastní smrti prostřednictvím

²³ Viz DVORÁK, str. 33.

²⁴ Tamtéž, str. 68.

²⁵ Viz RONOVSÁ: *Spolkové a nadační právo*, str. 66.

²⁶ Tamtéž, str. 73.

věnování majetku určitému účelu.²⁷ Z historického hlediska došlo k rozvoji nadací nejprve ve společnostech, pro které byl morální aspekt daru pro veřejné účely tradiční součástí náboženství.²⁸

Nadace ušly při svém vývoji poměrně dlouhou a složitou cestu, při které prožívaly jak období rozkvětu, tak stagnace. I přes to, že historie nadací je historií právní, nebylo právo jediným elementem, který ovlivňoval formování nadační myšlenky a její postupnou stabilizaci. V zemích, kde církev požívala vysokého postavení, byly všechny veřejné záležitosti i péče o lid více méně záležitostmi církevní. Z toho také vyplynulo směřování nadačních účelů – udržování náboženských stánků a péče o nemocné a chudé.²⁹

Již klasické římské právo znalo jakousi formu nadace, bylo jí však chápáno spíše společenství majetku či sdružení osob zaměřené k plnění většinou zbožného úkolu. Od dob císaře Konstantina byla typická provázanost státu s církví, díky čemuž byla péče o lid, jeho blaho i veřejný život plně v jejích rukou. Církev vyvíjela na věřícího psychologický tlak a upomínala ho, že by krom blaha svých bližních měl také myslet na spásu své duše, a to za pomoci Ježíše Krista v jeho zhmotnělé pozemské podobě, kterou představovala právě tato církev. Většina dobrých křesťanů tomuto tlaku neodolala a důsledkem toho docházelo k častému věnování majetku pro potřeby církve, stavbu klášterů, péči o chudé a nemocné.³⁰ Až Codex Iustinianus, vydaný v 6. století n. l., do určité míry uznal nadace jako subjekt práva, čímž položil základ vývoji pojmu *piae causa*, jež je chápán jako majetek nadaný vůlí donátora k danému účelu. Toto lze považovat jako první krok k jakési institucionalizaci prapředků dnešních nadací, které si však na své uznání za samostatné právnické osoby musely ještě dlouhou dobu počkat.

Ve středověku spadala nadační sféra téměř výhradně pod dohled moci církevní. Přesto se občas objevila výjimka a zakladatelem byly obce či soukromé osoby, avšak výskyt takto založených nadací nebyl příliš častý. Pro raný středověk bylo typické odejít do kláštera, kde člověk dožil a získal místo pro svůj poslední odpočinek a zároveň s tím darovat klášteru část svého majetku, někdy i celé jmění. Nešlo však o projev obecného dobra, ale spíše o snahu zajistit si důstojný posmrtný život a spásu své duši.³¹ Z takto získaných peněz pak mohla církev rozvíjet své svatostánky či zlepšovat sociální

²⁷ RONOVSÁ: *Nové české nadační právo v evropském srovnání*, 1. vyd. Praha, Wolters Kluwer ČR, 2012, ISBN 978 – 80 – 7357 – 971 – 5., str. 20.

²⁸ Viz RONOVSÁ: *Spolkové a nadační právo*, str. 51.

²⁹ Tamtéž, str. 51.

³⁰ Viz RONOVSÁ: *Nové nadační právo v evropském srovnání*, str. 21.

³¹ Tamtéž, str. 21.

podmínky v podobě zřízení špitální nadace. Postupem času docházelo i k podpoře vzdělanosti prostřednictvím zakládání univerzit a jejich následné podpory.

Období pozdního středověku znamenalo zásadní zlom ve vlivu církve na nadační sféru. Renesance a rozvoj obchodu v obchodních centrech vedl ke vzniku nové občanské společnosti, která si začala svůj majetek organizovat sama nezávisle na státu a církvi. V 16. století se proti vlivu církve na nadace postavilo reformační hnutí, což vedlo ke zpochybnění koncepce zbožné nadace, jejíž cílem bylo vykoupení duše z hříchů. Historický vývoj nadací vedl k rozšíření působnosti nadací, jež měly většinou farní nebo místní charakter.

Kořeny pro zásadní změnu ve fungování nadačního práva vyrůstají bezpochyby z epochy osvícenství, jež kladlo důraz na individualitu a svobodný vývoj jednotlivce. Kanonické právo, které bylo v té době určujícím a sjednocujícím prvkem, ustoupilo do pozadí a nahradilo jej právo světské. Země, kde definitivně zvítězilo reformační hnutí a osvícenství, byl majetek tvořící nadace často odebrán původnímu účelu a věnován pro „veřejné potřeby“, zejména týkající se oblasti sociální.³² Z toho následně vyplývá zaměření nově vznikajících nadací především na pomoc chudých, nemocných a potřebných. Důležitý je také posun z anonymní roviny nadací k důrazu na osobu donátora. Do nadační sféry začaly pomalu pronikat světské normy namísto norem církevních, a tak docházelo k prvním kodifikacím nadačního práva. Od 18. století přebírá dohled nad nadacemi stát, který si osvojuje tzv. nadační výsost státu, čímž mohl kontrolovat jak nadace světské, tak církevní.³³ Následný vývoj v 19. století byl spjat se změnami v chápání člověka a jeho postavení ve společnosti, liberálnějším pojetím hospodářství a také buržoazní revolucí. Ruku v ruce s tím jde i vývoj odlišných koncepcí nadačního práva. Na rozdíl od Spojených států amerických, kde převládl liberální přístup k nadacím, v Evropě v nadační sféře převládala četná omezení svobody nadační činnosti, vyplývající z nejrůznějších právních, ekonomických a politických důvodů.³⁴ Tato koncepce zcela ovládla nadační právo ve střední Evropě, tím pádem i oblast našich zemí, které spadaly pod rakouský vliv. V následující kapitole bude pojednáno o vývoji nadačního práva v Rakouské monarchii.

³² Viz RONOVSÁ: *Nové nadační právo v evropském srovnání*, str. 22.

³³ Tamtéž, str. 22.

³⁴ Viz HURDÍK – TELEČ, str. XXV.

2.2 Nadační právo v Habsburské monarchii v 19. století

Ve střední Evropě bylo nadační právo ovlivňováno především německo – rakouskou koncepcí, která spadala do méně liberální linie vývoje. Nadační právo zde bylo regulováno především právem veřejným³⁵ a nadace plně spadaly pod správu státu a vlády. Správu veřejně prospěšných nadací si stát nárokoval především kvůli své hlavní úloze, spočívající v péči o lid. Následovaly nadace zřízené k soukromým účelům, jež stát převzal z důvodu jejich zabezpečení před stavem tzv. mrtvé ruky, což znamenalo odnětí majetku současnému hospodářskému cyklu a jeho zakonzervování pro budoucnost.³⁶

V roce 1811 byl s platností pro všechny země habsburské monarchie, s výjimkou Uher, vydán obecný zákoník občanský³⁷, jež se o nadacích zmiňuje pouze okrajově v souvislosti se svěřenectvím, avšak sám jejich právní poměry neupravuje. V paragrafu § 646 tohoto zákoníku definuje rozdíl mezi nadací a fideikomisem takto: „Od náhradnictví a svěřenství rozeznávají se nadace, jimiž se příjmy z jistin, pozemků nebo práv určují na všechny budoucí časy ústavům obecně užitečným, jako: na duchovní prebendy, školy, nemocnice, chudobince; nebo k výživě určitých osob.“³⁸ Krátká zmínka o rodinných nadacích se vyskytuje také v § 849. Zákoník se však již více k nadacím nevyjadřuje a odkazuje na předpisy práva veřejného. V rakouské monarchii ještě v první polovině 19. století neexistovala jednotná pravidla pro zakládání nadací a jejich správu. Ze snahy panovníka, získat pod kontrolu rodící se nadační sektor, vzešel 21. 5. 1841 dvorský dekret, čímž došlo k ustavení státního dohledu nad nadacemi.³⁹ Dohled byl jak centrální, tak na úrovni jednotlivých zemí monarchie. Centrální orgány měly pravomoc zasahovat do správy nadací pouze v případě, že její účel přesáhl zájmy jednotlivých zemí. Pokud tomu tak nebylo, vykonávaly dohled nad nadacemi příslušné zemské úřady.

Pro vznik nadace byl podle dvorského dekretu vyžadován nadační akt, tedy projev vůle zakladatele věnovat majetek trvalému účelu, a společně s tím musel být vysloven i úřední souhlas.⁴⁰ Stanovení účelu nadace, u kterého byla vyžadována jeho trvalost,

³⁵ RONOVSÁ: *Nové nadační právo v evropském srovnání*, str. 32.

³⁶ Tamtéž, str. 23.

³⁷ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch - ABGB

³⁸ Hlava desátá, Rozdíl mezi svěřenectvím a nadacemi, § 646, in: Obecný zákoník občanský [online], 1811 [vid 14. 5. 2015], dostupné z : <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>.

³⁹ Viz RONOVSÁ: *Nové nadační právo v evropském srovnání*, str. 32.

⁴⁰ Viz HURDÍK, J. – TELEČ, str. 297.

bylo dekretem považováno za jednu z nejdůležitějších věcí. Nadační akt byl považován za jednostranný právní úkon, který tvořil akt tvorby a věnování.⁴¹ Při zřizování nadace nebyla mezi žijícími vyžadována žádná forma, avšak písemná forma byl pravidlem. Pro nadace zřízené pro případ smrti byla písemná forma dokonce nezbytná. Nadační prohlášení v obou těchto případech bylo možné odvolat, ovšem pouze do okamžiku vydání úředního souhlasu. Tento souhlas vydával příslušný úřední orgán v okamžiku, kdy došlo ke splnění dvou podmínek pro vznik nadace. Pokud byl účel nadace v souladu s právním řádem a byly specifikovány a zajištěny prostředky pro plnění jejího cíle, mohl být nadaci úřední souhlas udělen. Nadace, kterou zřizovatel založil pro případ smrti, nevzniká aktem smrti, nýbrž teprve po udělení úředního souhlasu. Zřizovatel podle své vůle určil obsah nadace a také její správní orgány. Nadační jmění nepřecházelo na nově vzniklou nadaci automaticky, ale muselo dojít k převodnímu úkonu. Pokud nadace vznikala na základě poslední vůle, došlo k začlenění majetku do nadace. Za předpokladu, že nadace vznikla nadační listinou a její zřizovatel žije, je majetek nadátora převeden na vzniklou nadaci.⁴² Pro koho byla nadace určená, tedy kdo byl příjemcem nadačního příspěvku, určoval statut. Buďto byl destinatář určen jako konkrétní osoba, nebo připadl výběr na orgány nadace. Pokud došlo ke sporům o to, kdo bude využívat nadační podpory, rozhodoval podle dvorského dekretu soud. Ostatní spory týkající se nadací řešil správní orgán čili nadační úřad. Ten rozhodoval také o změně nadace nebo jejím úplném zrušení. Důvodů pro její zrušení mohlo být hned několik. Nadace mohla být zrušena pokud se její nadační účel stal nemožným nebo ztratil význam, ve třetím případě byl-li její účel v nesouladu s veřejnými zájmy.

Relativní politická stabilita a hospodářský růst v druhém polovině 19. století znamenaly opětovné zvýšení zájmů o dobročinnost a nadační sféru jako takovou. Nadace byly zakládány skutečně v hojném počtu, což bylo jistě také zapříčiněno velkým rozvojem podnikání. O tom vypovídá i množství nadací, které byly v 19. století, tedy spíše v jeho druhé polovině, zakládány v Liberci. Nejedná se pouze o nadace Liebiegů, ale také dalších významných průmyslníků, odkazy libereckých občanů, či nadace založené jménem Františka Josefa I. Tyto nadace měly klasický veřejně prospěšný účel. Často byly zřizovány na pomoc chudým, nemocným, sirotkům, atd, ale také pro účely studijní. Díky tomu zde můžeme najít nadační stipendia či nadace založené pro zřízení veřejné knihovny či čítárny. Bohatí měšťané také často ve své

⁴¹ Viz HURDÍK, J. – TELEČ, str. 297.

⁴² Tamtéž, str. 298.

poslední vůli odkázali část majetku městu, ve kterém žili. Ještě na přelomu 19. a 20. století se mecenášství v českém prostředí těšilo velké oblibě. Události, které s sebou přinesla 1. světová válka a po ní rozpad Rakouska-Uherska však uvrhla nadační sféru znovu do útlumu.⁴³

2.3 Nadace po vzniku samostatného Československa

S rozpadem Rakouského mocnářství vznikly ve střední Evropě nové nástupnické státy, mezi nimi i Československo. Bezprostředně po válce bylo třeba ošetřit mírové podmínky a také vytyčit hranice nově vzniklých států v Evropě.⁴⁴ K tomu došlo na mírové konferenci v Paříži v roce 1919, která měla pro Československo dvojí dopad. Především díky Edvardu Benešovi, jež byl obratným diplomatem, byly splněny požadavky týkající se problematiky Sudet a hranic s Maďarskem. Nepříznivé důsledky konference mělo pro Československo především nepřiznání válečných reparací. Naopak muselo jako náhradu za osvobození převzít část předválečného dluhu Rakouska-Uherska.⁴⁵ Konference měla význam také pro nadační sektor, především tedy Saint-Germainská mírová smlouva ze září 1919, která obsahovala čl. 266 zmiňující se o vypořádání se s nadacemi.⁴⁶ Článek se o nadáních vyjadřuje takto: „Odkazy, dary, stipendia a nadání všech druhů, založené neb zřízené v bývalém mocnářství rakousko-uherském a určené příslušníkům bývalého císařství rakouského, budou Rakouskem, pokud jsou tato nadání na jeho území, dány k dispozici té mocnosti spojené nebo sdružené, jejímiž příslušníky ty osoby nyní jsou, a to v takovém stavu, v jakém byly dne 28. července 1914, přihlížejíc k platům, jež byly k účelům nadací řádně vykonány.“⁴⁷ Schválením mírové smlouvy jako zákona 507/1921 Sb.⁴⁸ parlamentem byl definitivně ustanoven samostatný nadační sektor v tehdejším Československu. Do té doby platila v Československu úprava právnických osob a nadací podle dvorského dekretu z roku 1841 přejatá z rakouského práva. Nově podepsaný zákon upravující nadační sféru umožnil převod cenných papírů, peněz, odkazů, stipendií a dalšího majetku do

⁴³ Viz RONOVSÁ: *Nové nadační právo v evropském srovnání*, str. 32

⁴⁴ BOČEK, J.: *Nadace a nadační fondy v protektorátu Čechy a Morava*, Praha, Olivova nadace 2010, ISBN 978-80-254-8097-7, str. 11.

⁴⁵ Tamtéž, str. 11.

⁴⁶ RONOVSÁ: *Nové nadační právo v evropském srovnání*, str. 34

⁴⁷ Zákon 507/1921 Sb., *Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem*, in: Saint – Germainská smlouva [online], 1919 [vid 14. 5. 2015], dostupné z: <http://forum.valka.cz/topic/view/105604/INT-10-09-1919-Saint-Germainska-smlouva-Zakon-507-1921-Sb->.

⁴⁸ Viz BOČEK, str. 12.

Československa, ale i dalších zemí. Na základě bilaterální smlouvy s Rakouskem, podepsané 7. 12. 1925, bylo do Československé republiky navráceno 21. 3. 1927 šest balíků, jejichž obsahem byl protokol o vídeňském jednání se seznamem nadací a nadačních fondů, rent, vkladních knížek a cenných papírů.⁴⁹ Takto předalo Rakousko Československu rakouské, z nadací plynoucí předválečné renty ve výši 24 mil. korun, které ještě donedávna spadaly pod jeho správu. Spolu s nimi byly Československu vydány i nadace bývalé rakousko – uherské armády, jež působila na jeho území. Společně s tím byly dodány i veškeré nadační listiny předaných nadací. V jednání tehdy byly také další vojenské nadace a fondy v celkové hodnotě 22 mil. Korun.⁵⁰ Mezi oběma zeměmi došlo následně k dohodě o nedělitelnosti náboženských nadací a nadačních fondů, které zůstaly na příslušném území. Rakousku byly naopak Československem vydány nadace, jejichž jmění bylo určeno primárně pro rakouské občany. Celkově získalo Československo na převodu nadačního jmění z Rakouska jmění ve výši 50 mil.⁵¹

Nadace v období první republiky představovaly zřizovatelem věnovanou majetkovou hodnotu určenou pro studijní, školské, sociální, kulturní, církevní či jiné dobročinné účely. Předpokládalo se, že tuto úlohu budou plnit delší časové období. Ve společnosti první republiky měly nadace a nadační fondy bezesporu své nezastupitelné místo, což lze doložit jejich úctyhodným počtem odhadovaným na 12 tisíc. Jejich zaměření bylo různorodé, avšak nejvíce jich směřovalo k problémům v sociální oblasti, chudobě a veřejnému zdraví. Prvorepublikové právo nahlíželo na nadace jako na „jiné osoby právnické“, jež byly jakýmsi účelovým sdružením majetku.⁵² Tyto právnické osoby byly schvalovány zemským soudem, ale nejvyšším nadačním úřadem bylo Ministerstvo vnitra. Správou nad nadacemi a nadačními fondy byla pověřena především ministerstva, okresy, obce, ústavy, někdy i církve či fyzické osoby. Díky vyplácení nadačních příspěvků pouze z výnosů nadačního jmění, se mohly nadace v některých případech zachovat déle než se předpokládalo a plnit tak vůli zakladatele ještě po mnoho let. Nadační účel se většinou neměnil, změna nastala pouze v případě, kdy nadace již nenaplňovala vůli svého zřizovatele.⁵³ O tom, že bylo Československo v období let 1918 – 1938 vyspělou a bohatou zemí není sporu. Vypovídá o tom již

⁴⁹ Viz BOČEK, str. 12

⁵⁰ Tamtéž, str. 12.

⁵¹ Tamtéž, str. 12.

⁵² Viz RONOVSÁ: Nové nadační právo v evropském srovnání, str. 34.

⁵³ Viz BOČEK, str. 13.

zmíněný velký počet nových nadací, zakládaných v první řadě fyzickými, ale i právníckými osobami na základě daru či závěti.

Nově vzniklý stát si s sebou nesl stigma předcházejících čtyř let, sužovaných světovou válkou, a to v podobě velkého počtu válečných invalidů, vdov a sirotků. S tímto problémem vyvstávala pro stát povinnost, postarat o tyto válečné oběti způsobem odpovídajícím vyspělému demokratickému státu. I zde se uplatnily nadace, vznikající za účelem finančně podpořit zakládání a výstavbu nejrůznějších sociálních zařízení, především pak sirotčinců, chudobinců, útluků pro vdovy apod. Nejvíce nadací za 1. republiky však sloužilo k podpoře studentů pocházejících ze špatných majetkových poměrů, kteří díky nadačním stipendiím snadněji překlenuli finančně náročná léta studií na středních i vysokých školách.

Ani Československu se nevyhnula hospodářská krize, která měla do značné míry vliv na nadační sektor. Ruku v ruce s krizí šla velká nezaměstnanost a sociální problémy. Vedle státu, krajů a obcí, které se snažily řešit tyto problémy, se do pomoci zapojovaly i nadace prostřednictvím nové výstavby sociálních zařízení apod.

2.4 Osud nadací po podepsání Mnichovské dohody

Období 30. let s sebou kromě velké hospodářské krize přineslo také počínající nebezpečí plynoucí ze sousedního Německa. Jeho agresivní politika v mnohém naznačovala, že Československo může být jedním z prvních cílů německé expanze. Tato nejistota a neklid stály za rozhodnutím začít zbrojit, což s sebou neslo také velké vojenské výdaje. Přes všechny snahy zabránit konfliktu s Německem, došlo v září 1938 k podepsání Mnichovské dohody, ve které Adolf Hitler formuloval své požadavky ohledně odstoupení pohraničních území v Sudetech. Československo tak přišlo o téměř 38 % své rozlohy a 36% obyvatelstva.⁵⁴ Zabrané pohraničí bylo rozděleno na několik oblastí, které spadaly pod německé správní župy. Hlavním městem Sudet se stal Liberec, kde sídlil místodržící, kterým byl jmenován bývalý předseda SdP⁵⁵, Konrád Henlein. Kromě něj, zde sídlil také úřad pořádkového komisaře pro organizaci, jehož úkolem bylo mimo jiné, rozpouštět spolky a zabavovat nadační správy jmění na sudetském území.⁵⁶ Tento úřad zde působil v období přibližně od odtržení pohraničí do roku 1942 a byl napojen na vídeňský úřad STIKO, podle jehož vzoru byl vytvořen.

⁵⁴ Viz BOČEK, str. 14.

⁵⁵ Sudetendeutsche Partei – Sudetoněmecká strana

⁵⁶ Viz BOČEK, str. 14.

Dokončení likvidace nadací se protáhlo až do května 1945 a mělo ho na starost oddělení II D.⁵⁷ V těchto pohraničních oblastech působilo nemalé množství nadací a fondů zřízených bohatými obyvateli k nejrůznějším účelům. Některé z nich měly správu v sudetských obcích a městech a byly založeny pro podporu německých, německo – českých, nebo českých obyvatel. Často se objevily i nadace a nadační fondy určené pro obyvatele určitého města, jejichž omezení netkvělo v národnosti, ale víře, ke které se věřící hlásili. Další československé nadace pak spravovala Země česká a moravskoslezská, Ministerstvo národní obrany, školství a města jako Praha, Brno, Hradec Králové, Plzeň, Olomoucí, Ostravou a dalšími.⁵⁸ Jejich vklady a nemovitosti se často nacházely na území Sudet, avšak mohly se nacházet také zcela mimo pohraniční území, a přesto se účelově vztahovat na německou národnost. Povolovací či likvidační řízení, vykonávané prostřednictvím kancelář pořádkového komisaře, začínalo nahlášením každé nadace. Dotazník obsahoval údaje o nadaci, jejím majetku a další informace. Po ověření všech skutečností následovalo rozhodnutí, jež rozhodovalo o osudu nadace. Ta mohla buďto nadále s omezeními fungovat, nebo byla, společně s podobnými nadacemi, včleněna do jednoho velkého celku či byla zcela zrušena.⁵⁹ Její majetek, složený z cenných papírů, nemovitostí apod., byl přiřčen k majetku říše.

2.5 Fungování nadací v období Protektorátu Čechy a Morava

Německo se však nehodlalo spokojit „pouze“ s pohraničním odstoupeným Čechoslováky. Hitler již dávno plánoval zničení celého Československa a pomýšlel na začlenění jeho území k německé říši. Československo nakonec Hitlerovi podlehl a zaniklo odtržením Slovenska 14. března 1939 a následně jeho vyhlášením za samostatný stát. 15. března následovala okupace německými silami a následujícího dne byl nad českými zeměmi vyhlášen Protektorát Čechy a Morava, jehož autonomní správa byla svěřena státnímu prezidentovi Emilu Háchovi. Spolu s ním byl do funkce jmenován i říšský protektor pro Čechy a Moravu, jehož úkolem bylo dohlížet na říšské zájmy v protektorátu. Jeho pravomoci v právní oblasti byly značné, vyjadřoval se k nařízením protektorátní vlády, mohl vydávat různé předpisy, podával návrhy a protiopatření. Kromě toho mu byly podřízeny všechny německé úřady a instituce

⁵⁷ LHOTOVÁ, M.: *Stillhaltekommissar Reichenberg a Aufbaufonds Gesellschaft Wien-Reichenberg – reorganizace spolkového života v sudetské župě podle rakouského vzoru*, in: Fontes Nissae, roč. 13, 2012, č. 2, str. 7.

⁵⁸ Viz BOČEK, str. 14.

⁵⁹ Viz LHOTOVÁ, str. 10 – 11.

v protektorátu s výjimkou armády. Dne 26. a 27. března 1939 bylo z příkazu šéfů civilní správy u vrchních velitelů armádních skupin III a V vydáno nařízení, které všem nadacím a nadačním fondům zakazovalo volné nakládání s nadačním jměním.⁶⁰ Povinností nadací a nadačních fondů bylo vyplnit dotazník, který musel obsahovat jméno nadace, účel, pro který byla zřízena, adresu, majetkové hodnoty v jejím vlastnictví, jako peníze v hotovosti a na účtech, cenné papíry, pohledávky, nemovitý majetek⁶¹, ale i dluhy. Zároveň bylo vyžadováno uvedení údajů o správě nadace, předání nadačních listin, stanov, dále jména a adresy správců, údaje o zaměstnancích a jejich platových poměrech. Českým nadacím a nadačním fondům byl v této době zabrán veškerý jejich majetek. Ten, společně s dalším jměním zcizeným z různých zdrojů, např. z Národní banky, různých spolků, apod., převedli okupanti do své říšské banky a začlenili protektorát do systému německé válečné ekonomiky. O nadacích a nadačních fondech patřících židovskému obyvatelstvu vydal říšský protektor k 5. březnu 1940 vyhlášku, podle které židovské organizace, nadace a fondy spadají pod správu Ústředny pro židovské vystěhovalce v Praze. Podle vyhlášky jsou židovské v tom případě, pokud jsou skutečně zakladateli Židé a nadace spadají pod židovskou správu. Protektor si však nárokoval o této skutečnosti rozhodnout.⁶² Podle nařízení o organizacích německých státních příslušníků z 27. května 1941 vydaného Úřadem říšského protektora, musely všechny nadace a nadační fondy vyplnit dotazník v případě, že jejich výnosy byly určeny pro Němce nebo jich mělo být pro německé účely použito. Hlásit se nemusely nadace a nadační fondy patřící hasičům, záchranným společnostem a nadace židovské. Další nařízení říšského protektora pro nadační správu přišlo prostřednictvím ministerstva vnitra 21. prosince 1941. Nařizovalo všem nadacím a nadačním fondům, aby vyplnily nadační dotazníky a zaslaly je do 10. února 1942 Úřadu říšského protektora. Smyslem těchto dotazníků bylo zjistit jakým majetkem nadace nebo nadační fond disponuje. Přitom šlo především o nadace vojenské, církevní, židovské, dobročinné, studijní, nadání pro nemocné, chudé, pro vědecké bádání, veřejné a soukromé zaměstnance, pro umění, kulturu, atd.⁶³ Dotazník také obsahoval informaci o tom, jak byl majetek jednotlivých nadací rozdělen po odstoupení pohraničního území,

⁶⁰Viz BOČEK, str. 15.

⁶¹Zde bylo nutné uvést o jaký nemovitý majetek se jedná a doplnit číslo katastru. Budovy bylo nutné doložit fotografií a také účel, ke kterému budovy slouží a jaký z nich plynul výnos.

⁶² Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě 11/1940, o péči o Židy a židovské organizace, in: sbírka RP 09/40 [online], 1940 [vid 14. 5. 2015], dostupné z : <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=8306&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

⁶³Viz BOČEK, str. 16.

či jaké nadace byly určeny primárně německému obyvatelstvu protektorátu. Povinnost vyplnit dotazník měly i ty nadace, na které se vztahovalo nařízení už v březnu roku 1939. Po okupaci v roce 1939 byl v Praze zřízen Úřad stálého zástupce pořádkového komisaře, který měl kromě jiných povinností také rozpouštět spolky a zabavovat nadační majetek jednotlivým nadačním správám. Zabavený majetek, především ze studentských vysokoškolských nadací a fondů, jež spadaly pod správu Ministerstva školství a osvěty, a dále nadace a fondy německých spolků, byl mezi lety 1939 – 1941 uložen u pražských a německých bank. Jména pak bylo dále předáno a soustředěno na účtu pořádkového komisaře v Liberci. Zabavený nadační majetek byl pod správou ministerstva školství rozdělen na protektorátní a sudetský. Z tohoto majetku si Německo nárokovalo podíl asi 36 %.⁶⁴ Před vyplacením sudetského podílu byla hodnota majetku nadací spravovaných ministerstvem školství něco kolem 86 milionů korun. Němci se zabraným majetkem nakládaly podle svého uvážení. Většina byla rozdělena mezi základní německé organizace a německé nadace, zbytek byl předán do Mnichova a do Vídně. Poté, co byl v roce 1941 zrušen Úřad pořádkového komisaře, vznikl v Praze Úřad pověřence pro organizace, později přejmenovaný na Úřad říšského protektora pro Čechy a Moravu. Ten byl pověřen rušením českých spolků, nadací a nadačních fondů a následně zabavováním jejich jmění. Nejvíce byly postiženy spolky, nadace a nadační fondy, jejichž název se pojil se jmény zakladatelů Československa. Další skupinou, která byla ve velkém rušena, byly nadace k národním, vlasteneckým či vojenským účelům, či nadace podporující studenty vysokých škol. Nadace spadající pod výše uvedené kategorie byly Úřadem říšského protektora zcela zrušeny a veškerý jejich majetek byl podle jednotlivých skupin rozdělen a uložen do Bank der Deutschen Arbeit v Praze.⁶⁵ U nadací, jejichž účel směřoval k podpoře dobročinných, žákovských, chudinských a dalších aktivit, byla provedena výjimka a jejich jmění bylo zabaveno jen částečně. Nadace a nadační fondy, které byly zřízeny jako hrobové či zádušní, nebyly rušeny vůbec. O nakládání se zabaveným nadačním jměním rozhodoval Úřad říšského protektora, na základě jehož rozhodnutí následně vznikly ústřední nadace hlavního města Prahy, Brna, Hradce Králové a další. Zabavený nadační majetek byl taktéž použit na nadace vzniklé v době protektorátu, jež ve svém názvu nesly jména představitelů německé okupační moci i protektorátní správy. Vznikla tak např. nadace Reinharda Heydricha, Lažnovského či nadace protektorátního prezidenta Háchy. Úřad říšského

⁶⁴ Viz BOČEK, str. 16.

⁶⁵ Tamtéž, str. 17.

protektora vykonával dohled nad nadacemi a nadačními fondy až do svého zrušení v roce 1945.

2.6 Poválečné odškodnění

Po válce se podařilo některé zabavené jmění z protektorátních nadací a nadačních fondů, díky uložení v zemské bance, uchránit před odvozem do Berlína a jeho nenávratným ztracením. Z Bank der Deutschen Arbeit se také podařilo zadržet hotovosti uložené na běžných účtech a vkladních knížkách. Důležité pro následné odškodnění nadačních správ bylo zajištění dokladů o zabaveném jmění nacházejících se v archivu úřadu říšského protektora.⁶⁶ Některé dokumenty, především týkající se židovského majetku zabaveného úřadem protektora, nebylo možné v archivu dohledat. Stejně na tom byly i dokumenty, objasňující další osud nadací a nadačních fondů zabavených úřadem pořádkového komisaře v Liberci. Jak v případě židovského majetku, tak archivu pořádkové komisaře, nejspíše došlo ke zcizení či zničení dokumentů v hektické době konce války. Z tohoto důvodu nemohly být následně odškodněny nadace a fondy z pohraničí, stejně jako nadační správy bývalého protektorátu, jejichž majetek se nacházel na území odstoupených zemí a které poskytovaly podporu i obyvatelům s německou národností.

Nadace a nadační fondy po válce prožívaly těžké existenční období. Ty, které byly říšským protektorem ušetřeny a mohly nadále fungovat i v době protektorátu, narážely při svém fungování na nedostatek financí. Nadace, k jejichž vzniku dal souhlas říšský protektor, byly po válce samozřejmě zrušeny a jejich majetek navrácen původním vlastníkům. Nadace častokrát disponovaly i nemovitým majetkem v podobě pozemků a budov. Na konci války se většina nadačních správ přihlásila o vydání nemovitostí zpět a díky soudu byly navráceny původním majitelům. V květnu roku 1945 byl zřízen likvidátor ÚŘP, čili pověřenec pro organizace a nadační jmění, jehož hlavním úkolem bylo soustředit jmění zabavené nadacím a nadačním fondům v době protektorátu.⁶⁷ Bývalé nadační správy byly prostřednictvím veřejných výzev vyzvány, aby si zažádaly o vydání zcizeného jmění. Výzvy neplatily pro všechny nadace a fondy, ale pouze pro ty, jímž bylo na území protektorátu zcizeno nadační jmění a následně převedeno do Bank der Deutschen Arbeit v Praze.⁶⁸ I přes výzvu se k odškodnění nepřihlásily

⁶⁶ Viz BOČEK, str. 18.

⁶⁷ Tamtéž, str. 18.

⁶⁸ Tamtéž, str. 19.

všechny nadační správy. Některé v důsledku války a holocaustu často už ani neexistovaly, jiné měly problém s doložením potřebných dokumentů, často zcela ztracených. Přesto se nepodařilo odškodnit zcela všechny, kteří se o zabavené jmění přihlásily. Často také docházelo k případům, kdy si nadační správa nárokovala navrácení většího jmění než které jí ve skutečnosti náleželo. Odškodňování nadací a nadačních fondů probíhalo až do roku 1948.

Únor 1948 s sebou přinesl zásadní změnu režimu. Komunistická moc prosazovala nový systém hodnot, zatímco hodnoty, typické pro předchozí státní uspořádání, zcela zavrhovala. Na tuto změnu doplatila i nadační sféra. Vláda neměla na zachování nadací a nadačních fondů žádnou vůli. Už v rozpočtovém zákoně z 5. dubna 1952 se nacházel paragraf vztahující se k nadační otázce. Paragraf 9 o Uspořádání fondů, účelových jmění a nadací hovoří takto: „Vláda učiní opatření, aby byly podle potřeby a účelnosti zrušeny, zlikvidovány nebo jinak upraveny všechny zbývající fondy, účelová jmění a nadace.“⁶⁹ Z toho je zřejmé jak pokračovalo odškodňování nadací a nadačních fondů. To se neustále prodlžovalo a státní moc neměla zájem na jeho dokončení. Místo toho se vláda 21. října 1952 usnesla, že dosud dohledané nadační jmění zcela zestátní.⁷⁰ Pro komunistický režim představovaly nadace a nadační fondy zcela zbytečný pozůstatek kapitalismu, jež bylo potřeba vymýtit. Proto bylo rozhodnuto o jejich úplném zrušení, a to bez ohledu na účel, a následném zestátnění majetku, kterým nadace a nadační fondy disponovaly.

3. Textilní magnáti – Liebiegové

Členové rodiny Liebiegů prosluli nejen podnikatelskou zdatností, ale také svou štedrostí a mecenášstvím, jež se projevilo hojným počtem nadací založených k podpoře města, školství a vzdělanosti, zdravotnictví či charity. Stopy po jejich působení jsou nesmazatelně vryty do tváře Liberce i přesto, že budovy textilních továren již nestojí a nadace dnes již svůj účel neplní. Přesto je třeba zaměřit se na tuto rodinu a její jednotlivé členy trochu blíže. Stejně tak je nutné věnovat pozornost i stručnému vývoji rodinné firmy, bez které by jejich mecenášství nikdy nedosáhlo takové úrovně.

Rodina Liebiegů platila ve své době za jednu z nejbohatších a jejich podnik za jednu z největších textilních firem v Habsburské monarchii. Není proto divu, že se

⁶⁹ Předpis č. 3/1952 Sb., Uspořádání fondu, účelových jmění a nadací, in: Rozpočtový zákon na rok 1952 [online], 1952 [vid 14. 5. 2015], dostupné z : <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1952-3>.

⁷⁰ Viz BOČEK, str. 19.

jméno jejich rodiny stalo synonymem pro dynastii textilních králů.⁷¹ Historie textilního impéria se začala psát roku 1818 s příchodem Johanna Liebiega staršího do Liberce. Na počátku 19. století aspiroval severočeský Liberec na pozici nejpřednějšího průmyslového centra monarchie. Podíl na tom měl úspěšný proces industrializace, jenž se jako první uplatnil v textilní výrobě. Právě soukenictví bylo jedním z nejtypičtějších výrobních odvětví v liberecké oblasti.⁷² Zároveň s průmyslovým rozvojem se začínala také nápadně proměňovat skladba obyvatelstva města. Bohaté soukenické vrstvy, jež byly dlouho reprezentantem městské elity, se v průběhu první poloviny 19. století proměnily ve skupinu moderních podnikatelů, obchodníků a vzdělců.⁷³ Díky tomu, že se mohl Liberec pyšnit statusem prosperujícího města, stal se atraktivním pro nejednoho podnikavého muže. Není proto divu, že kroky Johanna Liebiega staršího vedly právě sem. Šestnáctiletý Johann, jež pocházel z Broumova z rodiny soukenického mistra, byl v době svého příchodu do Liberce již vyučen v soukenickém řemesle a měl za sebou i tovaryšskou cestu po tehdejších hlavních výrobních centrech. V Liberci nejprve získal místo tovaryše v soukenické dílně mistra Plischkeho v Plátenické ulici. Dlouho se zde však nezdržel a získal práci jako obchodní cestující dílny mistra Laubnera, putujíc se soukenickým zbožím od zákazníka k zákazníkovi.⁷⁴ Ani tato práce ho však zřejmě nezaujala, neboť mistra Laubnera opustil a na živobytí si od té doby vydělával jako „hausr“ neboli podomní prodejce tzv. krátkého zboží.⁷⁵ Výdělky utržené z podomního prodeje zajistily, že si Johann mohl společně se svým starším bratrem Franzem, jenž za ním přesídlil z Prahy, otevřít malý obchod na tehdejším Staroměstském náměstí. V obchodě, nesoucí firmu Gebrüder Liebig⁷⁶, jim zanedlouho začala vypomáhat i sestra Paulina. Aby byly zisky co největší, prodávali zboží nejen v obchodě, ale také na trzích v okolí Liberce, ve východních a severních Čechách, a dokonce i v Sasku a na Moravě. Zároveň se oba bratři snažili proniknout do textilního odvětví a vydávajíc se za se za obyčejné zákazníky, navštěvovali podniky produkující módní textilní zboží. O Johannově zdatnosti nejen v oboru, ale také ve společenské obratnosti, vypovídá fakt,

⁷¹ MELANOVÁ, M.: *Liebiegové – textilní podnikatelé a mecenáši*, in: GROSSKINSKY, M., ed. et al.: *Kunstschätze des Mäzens Heinrich von Liebig = Umělecké poklady mecenáše Heinricha von Liebiega*, Frankfurt am Main, Museum Giersch 2012, ISBN 3 – 935283 – 26 – 1, str. 19.

⁷² MELANOVÁ, M.: *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848 – 1918*, in: Hledání centra. Vědecké vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století, KAISEROVÁ, K. – KUNŠTÁT, M. (edd), Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem 2011, ISBN 978-80-7414-432-7, str. 285.

⁷³ Tamtéž, str. 285.

⁷⁴ TALLER, I.: *Čtení kratochvilné o starém Liberci II*, Liberec, Kalendář Liberecka 1997, str. 5.

⁷⁵ Jednalo se o břitvy, rukavice, dýmky, pytlíky na tabák, vějíře apod.

⁷⁶ Viz GROSSKINSKY, str. 21.

že dokázal proniknout dokonce i do podniků, jež svou výrobu před konkurencí úzkostlivě střežily.⁷⁷ Roku 1825 se Johann poprvé vydal do Francie a Anglie, kde se seznámil s novými výrobními postupy a textiliemi, podnikáním a ekonomickou politikou západních států.⁷⁸ Do Liberce se vrátil zcela okouzlen, zanechal prodeje krátkého zboží a společně s bratrem si otevřel dílnu na výrobu nových druhů vlněných látek. Na několika ručních stavech začali s produkcí nové látky zvané merino, později sortiment rozšířili o tibet a satin. Zároveň jako faktoři rozdávali práci domácím tkalcům z okolí. Bratři s látkami zaznamenali velký úspěch a začali se zabývat způsobem, jak svou firmu ještě rozšířit. Po třech letech od Johannovy cesty na západ se bratrům konečně naskytla příležitost pro rozšíření výrobní plochy. Od pražského bankovního domu Karl Ballabene zakoupili roku 1828 bývalou přádelnu a barvírnu v Josefinině údolí, dříve patřící k hraběcímu panství Clam – Gallasů.⁷⁹ Tento komplex několika budov, v němž bylo zanedlouho zaměstnáno kolem 300 lidí, se stal základem pro nejproslulejší továrnu v Liberci. V roce 1831 se ve firmě odehrály změny, když onemocněl Franz Liebieg a rozhodl se ze společného podnikání odejít. Název firmy se následně změnil z Gebrüder Liebieg na podnik Johann Liebieg a spol. a spolumajitelem se stal Johannův švagr Wenzel Dworzak.⁸⁰ Firma pod Johannovým energickým vedením vzkvétala a rychle se rozšiřovala. Nové technologie a moderní stroje⁸¹, zaváděné do výroby ve 30. letech, se staly základem pro velkou mechanickou tkalcovnu. Johann Liebieg měl mnoho zkušeností a znalostí, díky nimž dokázal předem odhadnout vývoj na trhu s textilními výrobky. Podle toho pak ve své továrně začal vyrábět nové módní vlněné a polovlněné látky, do té doby dostupné pouze prostřednictvím anglického dovozu. Kromě tibetu, merina, damašku a satinu začala firma později produkovat další druhy látek jako orléans a mohér, určené pro výrobu dámského oblečení. Během vedení firmy vykonával Johann Liebieg i nadále cesty do textilních center západní Evropy, skrze které získával informace o nejnovějších textilních produktech přímo u jejich zdroje. Liebiegovy vlněné textilie, dostupné nejširším vrstvám obyvatelstva, byly v zemích habsburské monarchie velmi dobře prodejné. Finanční úspěchy a s nimi přicházející zisky byly používány k neustálé modernizaci a výstavbě nových provozů, o čemž svědčí

⁷⁷ Především podniky, vyrábějící nové druhy textilií a používající inovativní technologické postupy – napr. J. J. Hanisch ve Varnsdorfu.

⁷⁸ MELANOVÁ, M.: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové*, in: *Osobnosti v dějinách regionu, Liberec*, Technická univerzita v Liberci, 2004, str. 66.

⁷⁹ Viz GROSSKINSKY, str. 21.

⁸⁰ Viz MELANOVÁ: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové...*, str. 67.

⁸¹ První parní stroj byl do výroby zaveden roku 1838.

hojná výstavba průmyslových objektů ve 30. letech 19. století. Pro představu uvedme parní barvírnu vybudovanou v roce 1835 či úplně první plynárnu v Čechách, atd.⁸²

Počátkem 40. let už patřil Liebiegův podnik k největším v monarchii a Johann Liebieg k nejbohatším podnikatelům. V roce 1845 rozšířil podnik o přádelnu a tkalcovnu bavlny ve Svárově u Tanvaldu a následně zbudoval další přádelnu bavlněné příze v nedalekých Haraticích.⁸³ Firma expandovala i za hranice Čech, kde nedaleko Vídně vznikly dva nové provozy. Právě hlavní město monarchie bylo nejdůležitějším centrem obchodu. Kromě skladu měla firma ve Vídni i stálé obchodní zastoupení, jehož vedením byl zpočátku pověřen výše zmiňovaný W. Dworzak. Další sklady vlastnila firma také v Praze, Brně a Linci. Šťastná léta úspěšně vzkvétajícího podniku narušily až události roku 1848. Ruku v ruce s nimi přišly i problémy v podobě značného neklidu mezi radikalizujícím se dělnictvem, s čímž souvisely i časté podnikové vzpoury. Pro Johanna Liebiega představovalo toto období jedno z nejtěžších v životě a přineslo s sebou nejen ztráty osobní, ale také problémy v podnikání. Již počátkem 50. let však krizi překonal a jeho pozornost se začala upínat k novým podnikatelským odvětvím. U Velkého Varadína, v tehdejších jižních Uhrách, zakoupil roku 1852 starou sklárnu a zřídil zde novou sklárnu a osadu, osidlovanou sklářskými řemeslníky ze severních Čech.⁸⁴ Ani jeho textilní impérium nestagnovalo a v období mezi lety 1856 – 1866 se rozrostlo o Železnobrodskou přádelnu.⁸⁵ Kolem roku 1860 měla firma Johanna Liebiega závody vyrábějící látky ve všech stádiích. Módní vlněné zboží bylo prostřednictvím agentur v Hamburku a Paříži distribuováno do dalších evropských zemí a dokonce také do jižní Ameriky.⁸⁶ Díky průmyslovým výstavám, pořádaným v mnoha městech Evropy, získala firma možnost prezentovat své zboží budoucím zákazníkům. Zároveň získal liberecký podnik Johanna Liebiega za své vlněné a bavlněné zboží nejrozumnější ocenění, jež firmě napomáhala k upevnění postavení a prestiže v rámci evropského trhu. V první polovině 60. let potkala podniky produkující bavlněné výrobky krize, jež souvisela s kolísáním cen bavlny, způsobeným probíhající občanskou válkou v USA. Podnik Johanna Liebiega byl považován za nejvýznamnějšího producenta bavlnářských výrobků, avšak bavlněné textilie nebyly jejím stěžejním produktem. Díky orientaci na

⁸² Viz TALLER, str. 6.

⁸³ Viz MELANOVÁ: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové...*, str. 68.

⁸⁴ Tamtéž, str. 72.

⁸⁵ Viz TALLER, str. 7.

⁸⁶ Viz GROSSKINSKY, str. 23 – 24.

jiná odvětví⁸⁷ podnikání měla firma zajištěny dostatečné zisky, jež jí napomohly překonat krizí způsobené ztráty.⁸⁸ Od roku 1860 se na vedení firmy podíleli starší synové z prvního manželství Johann, Heinrich a Theodor. Od roku 1866 pak byli se svým švagrem, jež s nimi měl po smrti Johanna staršího vést firmu, přímými společníky. Johann Liebieg své syny na převzetí firmy připravoval už od raného mládí a jejich vzdělání věnoval patřičnou pozornost. Za domácího učitele jim vybral absolventa vídeňské univerzity Antona Anschiringera, který do Liberce přijel na Liebiegovo pozvání a zůstal zde až do své smrti. Chlapci získali vědomosti nejen v oblasti textilní výroby, ale také široký rozhled v dalších oborech, který následně ještě rozšířili na vyhlášených soukromých vzdělávacích ústavech v hlavním městě monarchie.

Po smrti Johanna Liebiega staršího roku 1870 bylo vedení podniku svěčeno jeho třem synům. Ti se na něm podíleli společně, ale kompetence se v průběhu doby podle okolností proměňovaly. První, komu bylo svěčeno vedení podniku, byl nejstarší syn Johanna Liebiega, Johann mladší. Ten získal patřičné zkušenosti s vedením podniku již za otčova života, kdy se švagrem Josefem Mallmanem řídil vídeňskou pobočku firmy. V roce 1870 se společně s bratrem Heinrichem potýkal se vzpourou dělníků, jež propukla v jejich Svárovském závodě. Nejaktivněji se vedení továren věnoval nejmladší z bratrů, Theodor, jež při hospodářské krizi v roce 1873 odvrátil krach rodinné firmy.⁸⁹ V roce 1888 firmu zcela opustil Johann mladší, který dožil v ústraní soukromého života. Tři roky nato předčasně zemřel Theodor. Od té chvíle záviselo vedení celého podniku na druhorozeném Heinrichovi, který byl sice v podnikatelských kruzích uznávaný, ale kvůli svému chatrnému zdraví se firmě nemohl naplno věnovat. Tyto souvislosti přivedly do vedení firmy nejstaršího syna Theodora, Theodora Johanna. Od roku 1897 byl ve firmě se svým bratrem Gisbertem Heinrichovým společníkem. Zatímco Gisbert dohlížel na obchody ve Vídni, Theodor se stal výkonnou hlavou podniku.⁹⁰ Po smrti strýce Heinricha vedl Theodor firmu, jež ve svých provozech zaměstnávala kolem čtyř tisíc lidí. Často podnikal cesty do zahraničí, aby zde načerpal, stejně jako to kdysi dělal jeho děd, nové znalosti. V cizině obratně získané obchodní kontakty pak nejednou využil v nastalých, pro firmu nepříznivých časech. Období před vypuknutím

⁸⁷ Roku 1863 koupil Johann Liebieg měděné doly v Rokytnici a Rakousku a také vápencové doly v Železném Brodě.

⁸⁸ Viz MELANOVÁ: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové...*, str. 73.

⁸⁹ Viz GROSSKINSKY, str. 32.

⁹⁰ Tamtéž, str. 32.

první světové války přálo hospodářskému rozvoji v českých zemích. Díky tomu mohl Theodor rozšířit působnost své firmy do dalších regionů a oborů. V areálu liberecké mateřské továrny vyrostly nové haly se shedovými střechami a dvě vysoké železobetonové budovy. V továrnách byla provedená úplná elektrifikace. Rozšířilo se také zaměstnanecké sídliště, budované Johannem starším a nazvané po něm Liebiegovo městečko. S příchodem první války začala být výroba znatelně omezená, přesto se Theodor skrze své pozice ve vedení rakouské vlnářské centrály a Duchcovské uhelné společnosti, snažil svým továrnám vypomoci a usnadnit tak svízelnou situaci. Za války firma také poskytovala válečné půjčky a poskytovala finanční pomoc zaměstnancům.⁹¹

Konec první světové války měl na firmu nepříznivý dopad. Nejen, že se potýkala s nedostatkem financí a zastaralým vybavením, ale v důsledku rozpadu monarchie přišla o své trhy na jejích dřívějších územích. Kromě toho musela firma zajistit svůj majetek, nacházející se již mimo hranice nově vzniklého Československa. O Theodorově podnikatelském nadání není sporu, přičemž jej lze doložit na opětovném rozkvětu firmy pouze pár let po konci války. Podnik se začal znovu dynamicky rozvíjet, provozy procházely rozsáhlými modernizacemi a firma se rozrůstala o další podniky mimo Československo. Theodor Liebieg mladší byl i za první republiky považován za jednoho z nejvýznamnějších podnikatelů. Československo v první polovině 30. let těžce zasáhla hospodářská krize. Její rozsah byl takový, že se tentokrát nevyhnula ani Liebiegově firmě. Podnik se ocitl pod dozorem banky a přišel o část svého majetku prodejem statků v Haliči.⁹² Konec 30. let prožila firma ve zcela nových podmínkách Sudetoněmecké župy, jež byla na základě Mnichovské dohody připojena k Německu. V roce 1939 zemřel Theodor Liebieg mladší. V čele firmy stanul jeho syn Johann Wolfgang společně s ředitelem, kterým byl již předtím jmenován jistý Friedrich Knorr – Krehan.⁹³ Konec 2. světové války s sebou přinesl vyvrcholení složitého vývoje firmy pod nacistickým režimem. Johann Wolfgang byl po válce obviněn z kolaborace a řízení podniku zcela převzala národní správa. Po válce se začaly projevovat silné protiněmecké nálady, které se zaměřily i na rodinu Liebiegů. Jejich rozsáhlý majetek byl zabaven a firma tak prakticky zanikla.

Po roce 1948 byl zabavený liebiegovský majetek zestátněn a liberecká továrna se stala základem pro firmu Textilana, sdružující severočeské vlnářské podniky. Firma

⁹¹ Viz GROSSKINSKY, str. 40.

⁹² Tamtéž, str. 41.

⁹³ Tamtéž, str. 41.

skončila s výrobou v roce 2002. O tři roky později byla budova továrny, stojící v Josefinině údolí jako připomínka největší liberecké textilní firmy, srovnána se zemí. Tím skončila téměř dvousetletá historie největšího textilního impéria v Čechách, jež překonalo nejednu krizi, přečkalo dvě světové války a dokonce i komunistický režim. Bohužel ve 21. století se pro něj již nenašlo místo.

3.1 Johann Ignatz Karl Liebieg (1802 – 1870)

Johann Liebieg senior je považován za jednoho z nejvýznamnějších představitelů gründerů, jež velkou měrou ovlivnil hospodářské a průmyslové změny v habsburské monarchii i v českých zemích.⁹⁴ Narodil se jako druhorozený syn do rodiny soukenického mistra z Broumova. Soukenickému řemeslu se vyučil u mistra Kaspara Wernera.⁹⁵ Jak bylo již popsáno výše, roku 1818 se usadil v Liberci, kde založil rodinné textilní impérium, jež umožnilo jemu i jeho potomkům život v dostatku a blahobytu. Z jeho dvou manželských sňatků vzešlo dohromady 15 dětí.⁹⁶ Kromě textilní výroby, jež pro něj však byla stále prioritní, ho zajímala i zcela odlišná podnikatelská odvětví. Roku 1833 spoluinicioval založení libereckého uhelného spolku (Kohlbauverein), který posléze otevřel vlastní důl, jehož produkce z většiny plynula do Liebiegových továren.⁹⁷ Zakoupil také dvě sklárny, roku 1852 na jihu Uher a další v Alžbětíně na Šumavě. Podílel se na prosazení projektu na stavbu železnice Pardubice-Liberec a roku 1867 zakoupil nedaleko Železného Brodu břidlicový lom. Díky všestrannosti jeho podnikatelských aktivit si firma dokázala udržet stabilitu a překonat nejedno kritické období. Johann Liebieg stál také při založení libereckého Gewerbeverein, nejdůležitějšího centra liberálních podnikatelů na severu Čech a posléze stanul v jeho čele.⁹⁸ Zasloužil se také o vznik liberecké spořitelny a liberecké obchodní a živnostenské komory, v jejímž čele stál v letech 1851 – 1856.⁹⁹ V 60. letech vstoupil do polického života jako člen městského zastupitelstva (1851 – 1864), jež ho posléze delegovalo do zemského sněmu v Praze a říšské rady ve Vídni. Roku 1866 mu

⁹⁴ Viz GROSSKINSKY, str. 20.

⁹⁵ Tamtéž, str. 21.

⁹⁶ Z prvního manželství 7 dcer - Marie Paulina, Adelina, Hermína, Ida, Leontina, Gabriela, Berta a 4 synové – Ludwig, Johann, Heinrich a Theodor. Z druhého 4 synové – Alfred, Oskar, Otto, Karl.

⁹⁷ Viz GROSSKINSKY, str. 23.

⁹⁸ Tamtéž, str. 27.

⁹⁹ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1796.

byl udělen rytířský titul s právem užívat vlastní znak a heslo¹⁰⁰. Dva roky na to byl povýšen do baronského stavu a stal se tak členem vyšší šlechty. Roku 1863 se mu v dražbě podařilo získat panství Smiřice a Hoříněves a pozemky v okolí Dašic ve východních Čechách. I zde se projevil jeho podnikatelský duch, když zde nechal zřídit pivovar s cukrovarem. Smiřice byly jeho oblíbeným sídlem a také zde 16. července 1870 zemřel.¹⁰¹

3.2 Johann Josef Liebieg (1836 – 1917)

Johann Liebieg mladší byl prvorozeným synem Johanna Liebiega a jeho první ženy Marie Terezie Münzbergové. Od mládí byl vzděláván pro své budoucí poslání dědice rodinného podniku. První zkušenosti s vedením podniku získal ve Vídni při řízení zdejší firemní pobočky. V hlavním městě monarchie se také oženil s Leopoldinou Terezií, s níž měl dceru Gabrielu Terezii a syna Johanna Moritze. Po smrti otce se společně s bratry ujal vedení rodinné firmy. Od 60. let začal aktivně vystupovat v politice. V zemském sněmu zastupoval zájmy Obchodní a živnostenské komory a mezi lety 1868 – 1874 byl dokonce členem městského zastupitelstva.¹⁰² Byl znalcem umění a uměleckých řemesel, zajímala ho zahradní architektura a parky, čehož využil při úpravě smiřického zámeckého parku. Přispěl k založení libereckého muzea a po určitou dobu stál jako prezident v čele muzejního kuratoria.¹⁰³ Jeho libereckým sídlem se stala klasicistní vila továrníka Römhelda, jenž ji vystavěl v blízkosti libereckého zámku. V letech 1871 – 1872 ji nechal Johann Liebieg přestavět do dnešní podoby.¹⁰⁴ Od roku 1888, kdy vystoupil z rodinné firmy, pobýval se svou rodinou v Liberci a žil takto soukromým životem až do své smrti v roce 1917.

3.3 Heinrich Karl Liebieg (1839 – 1904)

Heinrich Liebieg se narodil jako druhorozený syn a stejně jako jeho bratři byl už od mládí vzděláván v textilním oboru. Studoval v Hannoveru a Vídni, kde se také roku 1867 oženil.¹⁰⁵ Heinrich byl od mládí velmi přitahován uměleckým prostředím a zřejmě

¹⁰⁰ Na znaku se objevuje šest klasů a šest včel a Per labore ad honorem – Prací ke slávě, jež vyjadřovalo jeho životní krédo.

¹⁰¹ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1796.

¹⁰² SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1798.

¹⁰³ Viz GROSSKINSKY, str. 31.

¹⁰⁴ Viz TALLER, str. 10.

¹⁰⁵ Oženil se s Karoline Voigtovou, jejíž rodina měla úzké kontakty s uměleckým světem. Z její svazku vzešly 4 dcery a 1 syn.

právě ve Vídni se seznámil s bratry Charlemontovými, především pak s Eduardem, malířem, ho pojilo celoživotní přátelství.¹⁰⁶ Od roku 1860 byl společně s bratry zapojen do vedení podniku, posléze se stal společníkem a po odchodu Johanna do ústraní a Theodorově smrti vedl firmu zcela sám.¹⁰⁷ Roku 1897 se stal členem panské sněmovny v říšské radě a stejně jako ostatní Liebiegové podporoval liberální proud německé politiky v monarchii. Do politiky ve městě se příliš nezapojoval, spíše se snažil pozvednout vzdělanost, stejně jako uměleckou a kulturní úroveň v liberecké společnosti. O této skutečnosti svědčí i jeho hojná donátorská činnost. Od počátku podporoval vznik a chod libereckého muzea, jehož sbírky obohacoval o dary ze svých soukromých sbírek. Heinrich byl velkým milovníkem a sběratelem uměleckých předmětů a obrazů. Z jeho podnětu vznikl roku 1900 na úpatí Jizerských hor, na oblíbeném místě svého otce, na tzv. Kovářském kameni, gotický středověký hrad s dvacetimetrovou vyhlídkovou věží.¹⁰⁸ Vyhlídka nesla název Hohenhabsburg, dnes je známa pod názvem Liberecká výšina. Na svahu pod vyhlídkou, zvaném Schmiedstein, nechal vybudovat letní sídlo, tzv. Lesní vilu, jež měla doplňovat objekt vyhlídky.¹⁰⁹ Heinrich se však jejího dokončení již nedožil. Poslední léta jeho života byla poznamenána vleklou chorobou. Heinrich ve své závěti odkázal městu značnou část svého majetku. Kromě své umělecké obrazové sbírky a peněz na její uchování a rozšiřování, odkázal městu také objekt Hohenhabsburgu a Lesní vily. Libereckému muzeu odkázal svou sbírku kovů a další peníze na rozšiřování sbírek. Heinrich Liebieg zemřel v roce 1904 a město Liberec, o jehož zvelebení se tolik zasloužil, mu uspořádalo velkolepé rozloučení.¹¹⁰

3.4 Theodor Franz Liebieg (1840 – 1891)

Theodor Liebieg byl nejmladší syn z prvního manželství Johanna Liebiega. Narodil se 5. prosince 1840 v Liberci¹¹¹ a stejně jako jeho bratři, i on získal skvělé vzdělání. Své znalosti obohacoval cestami nejen po západní Evropě, ale navštívil i exotičtější destinace, jako Egypt a Palestinu. Právě Theodor se ve vedení firmy angažoval nejvíce ze všech tří bratrů. Po vypuknutí hospodářské krize v roce 1873 se

¹⁰⁶ Pomáhal mu shánět díla soudobých malířů a sám portrétoval nejen Heinricha, ale i jeho rodinu.

¹⁰⁷ Viz GROSSKINSKY, str. 33.

¹⁰⁸ Na stavbu byly použity kameny z gotického kostela v Norimberku a věž byla napodobeninou Luginslandu - věže norimberského hradu.

¹⁰⁹ Viz TALLER, str. 9.

¹¹⁰ Viz GROSSKINSKY, str. 35.

¹¹¹ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1799.

mu podařilo zachránit firmu před jistým krachem, jež postihl v té době spoustu do té doby prosperujících podniků. Theodor se oženil s Angelikou Clemensovou, pocházející z Koblence, kde později získal na řece Mosele zámek Gondorf. Když v roce 1891 onemocněl, uchýlil se sem na léčení, bohužel však marně. Zemřel zde 8. září 1891.¹¹²

3.5 Theodor Maria Johann Liebieg (1872 – 1939)

Nejstarší syn Theodora Liebiega se narodil 15. června 1872 v Liberci. Absolvoval gymnázium, ale na rozdíl od svého bratra Gisberta, neměl možnost pokračovat v univerzitních studiích. Kvůli špatného zdravotního stavu strýce Heinricha, který do té doby firmu vedl, se mladý Theodor začal angažovat v řízení podniku. S bratrem Girsbertem se od roku 1897 stali společníky a Theodor se posléze stal výkonnou hlavou firmy. Absenci univerzitního vzdělání nahrazoval cestami do zahraničí, především pak západní Evropy, Antverp.¹¹³ Období před první válkou, jež pro české země představovalo období prudkého hospodářského růstu, se odrazilo i na Liebiegových továrnách. Za Theodorova vedení došlo k modernizaci závodů, ale také k expanzi za hranice, do Rakouska a Uher. Pokračovala také výstavba domů pro dělníky, započatá již za života Johanna Liebiega staršího a nazvaná právě po svém zakladateli Liebiegovo město.¹¹⁴ Kromě toho se společně se svou ženou Marií Idou Blaschkovou, se kterou se v roce 1901 oženil, zasloužil o vznik a podporu různých dobročinných zařízení v Liberci. Jmenujme například Marienkrippe, tedy Mariiny jesle pro děti od dvou měsíců do šesti let. Dále domovy pro mládež a dívky či pro válečné vysloužilce.¹¹⁵ Podílel se i na politickém životě, a to nejen v Liberci, kde se roku 1906 stal členem městského zastupitelstva. Byl jmenován také členem panské sněmovny říšského sněmu ve Vídni. Kromě toho stál od roku 1929 v čele Obchodní a živnostenské komory a byl také předsedou německého svazu průmyslu v Československu. V roce 1920 se podílel na založení spolku Libereckých veletrhů (Reichenberger Messe), který pak pravidelně každý rok pořádal mezinárodní průmyslové výstavy.¹¹⁶ Theodor Liebieg se také nesmazatelně zapsal do architektonické podoby Liberce, když si nechal v dnešní Jablonecké ulici vybudovat rodinné sídlo, tzv. Liebiegův zámček. Ten vznikl ve třech etapách mezi lety 1886 – 1911 za působení tří architektů, mezi nimi i dvorní architekt

¹¹² SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1799.

¹¹³ Tamtéž, str. 1800.

¹¹⁴ Viz GROSSKINSKY, str. 39.

¹¹⁵ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1801.

¹¹⁶ Viz GROSSKINSKY, str. 40.

Liebiegů, Jacob Schmeissner. V roce 1905 dal také Theodor při příležitosti Německo – české průmyslové výstavy postavit ukázkový rodinný dům (Liebiegův pavilon), jenž se dochoval jako jediný výstavní exponát dodnes.¹¹⁷ Theodor také celý život vynikal velkým zájmem o technické vynálezy, z čehož vyplynula i jeho záliba v motorismu. Stal se prvním majitelem automobilu v českých zemích a již v roce 1894 podnikl dálkovou cestu z Německa do Francie. Theodor Liebieg platil za významného podnikatele a předního reprezentanta průmyslové elity. Zemřel v 21. května 1939 v Liberci.¹¹⁸

3.6 Franz Josef Liebieg (1799 – 1878)

Starší bratr Johanna Liebiega staršího se narodil 6. ledna 1799 ve východočeském Broumově. Po smrti otce odešel Franz do Prahy, kde se učil na obchodníka v kupecké firmě příbuzného Petra Fügnera.¹¹⁹ Poté pracoval v obchodě Johanna Sieglse a následně u Franze Wunsche. Jak již bylo zmíněno výše, odešel za bratrem Johannem do Liberce, kde si společně otevřeli obchod a následně dílnu na vlněné zboží, ze které vyrostla nejproslulejší liberecká továrna. V roce 1831 onemocněl tuberkulózou a ze společné firmy odešel. Dělením podniku mu však připadl obchod. Franz podstoupil dlouhodobou léčbu v teplém podnebí jižní Evropy, kde ho doprovázela jeho manželka Theresia. Díky tomu se Franz počátkem čtyřicátých let z plicní nemoci zotavil a pustil se do vlastního podnikání. V roce 1843 zakoupil ve Vesci u Liberce objekt přádelny s mlýnem a začal zde budovat vlnářskou firmu, specializující se na látky z ovčí vlny a orlean.¹²⁰ Poznatky o nových textilních produktech získával, stejně jako Johann, při zahraničních cestách, především po německých oblastech a Francii. Stejně jako Johann, i Franz brzy se svými výrobky uspěl a společnost začala vzkvétat. Firma začala jako první v Čechách s produkcí vlněných šátků a různých pokrývek. Ty se staly hlavním prodejním artiklem v zahraničí a byly dováženy přes Hamburk do Mexika.¹²¹ Kromě toho jako první v Rakousku začal s výrobou ručníků z cirkasu a tibetu, jež se staly velmi oblíbenými a hojně napodobovanými produkty. Kromě toho produkoval i tištěné kašmíry a toto zboží vyvážel do Levanty, Persie a států jižní Ameriky.¹²² Firmu rozšířil roku 1860 o budovu

¹¹⁷ Viz TALLER, str. 9.

¹¹⁸ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1801.

¹¹⁹ Viz GROSSKINSKY, str. 21.

¹²⁰ Viz MELANOVÁ: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové...*, str. 69.

¹²¹ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1802.

¹²² Tamtéž.

mlýna v obci Boleslav u Frýdlantu, kde zřídil přádelnu a prádelnu, vyrábějící potřebnou přízi pro zhotovení vlněných šátků, šál a plédů. V šedesátých se k Franzovi přidali jako společníci jeho dva synové, Franz a Ferdinand. Od roku 1864 začali s modernizací provozu, když zřídili mechanickou tkalcovnu a ve Vesci zavedli tzv. umělou vlnu, jejíž výroba byla v monarchii zastoupena jen dvěma firmami.¹²³ Franzova firma se proměnila v rozvíjející se moderní podnik se sklady ve Vídni, Praze či Pešti. I přesto, že firma Franze Liebiega zaznamenávala se svými výrobky značné úspěchy, nikdy nepřekročila stín podniku Johanna Liebiega. Franz byl aktivní také ve veřejném životě, ač ho politika nikdy nelákala. Podílel se na založení Liberecké spořitelny a byl významným mecenášem kostelů, škol a charitativních organizací.¹²⁴ Franz Liebieg byl za své podnikatelské zásluhy roku 1872 povýšen do rytířského stavu. Zemřel 13. září 1878 v rakouském Vöslau.¹²⁵

3.7 Franz Liebieg ml. (1827 – 1886)

Nejstarší syn Franze Liebiega se narodil 22. září 1827 v Liberci. Byl velmi dobře vzdělán, ostatně jako celá druhá generace, doma i v zahraničí. Po absolvování studií nastoupil roku 1845 k otci do továrny a roku 1859 se s bratrem Ferdinandem stal společníkem. Současně vykonával funkci viceprezidenta Obchodní a živnostenské komory v Liberci. Na rozdíl od otce byl velmi aktivní v politickém životě. Mezi lety 1862 – 1867 byl členem městské rady, od roku 1866 byl několikrát zvolen do zemského sněmu a v letech 1869 – 1870 zasedal ve sněmu říšském.¹²⁶ Od 70. let byly Franzovi přenechány hlavní aktivity ve firmě a po smrti bratra Ferdinanda roku 1873, vedl firmu společně s nejmladším bratrem Ludwigem. Všichni tři bratři prosluli jako významní průmyslníci, podporovatelé liberecké kultury, politici a mecenáši.¹²⁷ V roce 1883 byl Franz povýšen do baronského stavu. Zemřel bezdětný 9. prosince 1886 ve Vídni. Ve své závěti pamatoval na své rodné město a zanechal mu částku 100 tisíc zlatých na stavbu nové radnice, svůj dům ve Vídni a 40 tisíc na charitativní organizace a nadace.¹²⁸

¹²³ Viz MELANOVÁ: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové...*, str. 73.

¹²⁴ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1803.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Viz GROSSKINSKY, str. 22.

¹²⁸ SOKA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940, str. 1803.

4. Nadace rodiny Liebiegů

Nadace rodiny Liebiegů představují rozsáhlý soubor dokumentů, jež jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Liberci. Materiály, týkající se nadační činnosti této rodiny, tvoří jeden celistvý fond, ale jsou rozesety po několika různých archivních fondech. Největší část dokumentace, obsahující nadační listiny, žádosti kandidátů, výkazy o nadačním jmění, seznamy těch, kteří získali nadační podporu apod., obsahuje fond Archiv města Liberec - W, do kterého spadají sociální záležitosti města. Dalším obsáhlým fondem je Archiv města Liberec GD, kde lze najít dokumenty k nejrozličnějším nadacím vzniklým z podnětu Liebiegů, ale i nejrozličnější materiály týkající se jejich dalších činností. Fond Archiv obce Vesec, ve které vlastnil Franz Liebieg svou továrnu, také disponuje archivními dokumenty k nadacím založeným příslušníky rodinné větve Franze Liebiega. Poměrně velké množství nadačních dokumentů lze nalézt ve fondu Johann Liebieg a spol., který uchovává značné množství nadačních listin a dalších spisů k fundátorským aktivitám členů rodiny. Několik málo zmínek je možné dohledat také ve fondu Rodinný archiv Liebiegů, ale v tomto případě se jedná o pouhý zlomek.

Rodina Liebiegů, jež ve své době patřila k nejbohatším v Habsburské monarchii, proslula kromě podnikatelských úspěchů také svým velkým mecenášstvím a dobročinností. Velké množství dokumentů, jež se nachází ve výše zmíněných fondech, může být bezpochyby důkazem. Nadace zakládali jednotliví členové rodiny, buď jménem svým, či na památku některého člena rodiny. Orientovali se na nejrozličnější oblasti dobročinné činnosti jako podpora sociálních, studentských, kulturních a dalších potřeb. Kromě toho také věnovali finance pro rozvoj města či nemovitosti. Zde uvedme například odkaz Franze Liebiega ml., který zanechal Liberci pro nadační účely svůj dům ve Vídni. Největší počet tvoří bezpochyby nadace pro sociální potřeby libereckých obyvatel, zakládané ve prospěch místních ústavů, jako byl ústav zaopatřovací, dětský azyl, chorobinec, sirotčinec, atd., nemocnice, nadace pro chudé, slepce, sirotky či vdovy. Za touto rozsáhlou skupinou následují nadace studijní, poskytující stipendia chudým, ale nadaným studentům, nadace pro kulturní rozvoj města podporující založení městské knihovny, čítárny či obrazárny. Jednotlivě se objevují další specifické nadace, např. nadace pro tovární hasiče.

Jak vyplývá z výše uvedeného textu, materiálů ke studiu nadací rodiny Liebiegů uložených ve Státním okresním archivu Liberec, existuje skutečně velké množství. Pro

některé nadace zde můžeme objevit opravdu rozsáhlý, na dokumenty bohatý fond, jež v nejlepším případě obsahuje nadační listinu a další doplňující materiály. Některé nadace jsou však na dokumentaci chudé, v některých případech se materiály omezují pouze na jeden jediný list.¹²⁹

Nadace rodiny Liebiegů nebyly prozatím uspořádány do žádného uceleného seznamu, jež by zdokumentoval jejich počet a oblast působení. Tato bakalářská práce má proto za úkol sestavit jejich katalog, který však bude omezen pouze na nadace se sociálním charakterem.

5. Sociální nadace

Sociální otázky, spojené s péčí o chudé, sirotky, vdovy, válečné invalidy, lidi nemocné či staré, opuštěné či umírající, tvořily v průběhu času převažující společenský problém. Potřební lidé byli zaopatřováni prostřednictvím orgánů veřejné správy, ale také ze soukromých zdrojů. Většinou se jednalo o lidi, kteří nebyli schopni pracovat, byli nemocní nebo postižení, staří, opuštění apod., zkrátka si nedokázali nebo nemohli obstarat dostačující živobytí. Jejich životní úroveň tak byla často na velmi nízké úrovni. Proto pro ně byly zřizovány různé druhy podpory ve formě bezplatného poskytování dohledu, výživy a oděvu dětem v různých opatrovnických ústavech. Pro opuštěnou mládež byly zřizovány nalezince, porodnice a sirotčince. Potřební byli umisťováni do rozličných zaopatřovacích ústavů, chudobinců, chorobinců či nemocnic. Často jim byla poskytována podpora naturální ve formě oděvu, bytu, stravy či pomoci finanční.¹³⁰ Chudinská péče nebyla až do 60. let 19. století nijak organizována. Až po vydání domovského zákona roku 1863 došlo jeho prostřednictvím k úpravě chudinské správy a následnému vydání chudinských zákonů.¹³¹

V 19. století probíhající průmyslová revoluce s sebou přinesla nejen velký technický rozvoj, ale i změnu v uspořádání společnosti s novými vrstvami obyvatelstva. Na jedné straně nově vzniklá vrstva bohatých podnikatelů a jako protipól k ní velké procento městské chudiny a potřebných lidí. První polovina 20. století představovala období střídající se prosperity s naprostým nedostatkem a válkami. Právě 1. světová válka po sobě zanechala velké množství válečných vdov, sirotek a invalidů, kteří

¹²⁹ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 418, inv. č. 223, karton 58, Maria Theresia Liebieg'sche Mesenstiftung bei der Waisenhauskapele.

¹³⁰ BRÁF, A.: *Chudinství*, in: OTTO, J.: *Ottův slovník naučný*, 12. díl, Praha, 1897, s. 430.

¹³¹ Tamtéž.

vyžadovali sociální pomoc. Není proto divu, že právě v 19. století, především v jeho druhé polovině a na počátku 20. století, můžeme zaznamenat velký nárůst nově vznikajících nadací k podpoře těchto sociálně slabých skupin obyvatelstva.

Zakladatelé nadací často věnovali finanční prostředky pro podporu nějakého sociálního zařízení jako byl výše zmíněný sirotčinec, chudobinec, nemocnice apod. Leckdy byl nadační listinou založen fond, z něhož měla být čerpána podpora pro chudé či nemocné. Nadace často také přispívaly k založení nového ústavu pro potřebné. Také mohly být jejím prostřednictvím financovány zdravotní výdaje určité skupiny. Stejným způsobem zakládali nadace i členové rodiny Liebiegů. Většina nadací tak byla zřízena pro nějaký liberecký ústav, hrazení zdravotních výloh či pro finanční podporu chudých. Za tímto pojednáním proto následuje katalog sociálních nadací rodiny Liebiegů, jež byl sestaven na základě archivního bádání v SOkA Liberec. Katalog je seřazen chronologicky podle data založení jednotlivých nadací.

5.1 Sociální nadace rodiny Liebiegů

5.1.1 Nadace Leopoldine Liebiegové pro sirotčinec¹³²

Nadace určená pro liberecký sirotčinec vznikla na základě dopisu adresovaného 23. března 1863 starostovi Liberce. Pro nadační účely bylo donátorkou věnován obnos 600 zlatých a jménem její nadace včleněn do libereckého sirotčího fondu. Nově vzniklá nadace nesla název Leopoldine Liebieg'sche Waisenstiftung a její fungování započalo 10. listopadem 1863, kdy byl s barončiným souhlasem do městského sirotčince přijat Gustav Staubmann, sirotek po zemřelém litografovi Josefu Staubmannovi. Baronka 2. června 1870 předala magistrátu města Liberce dalších 500 zlatých pro svou nadaci. Majetek nadace byl uložen ve správní pokladně ústavu. Právo obsazovat nadační místo bylo vyhrazeno zakladatelce nadace a volba závisela pouze na její osobě. Po její smrti mělo připadnout libereckému magistrátu. Magistrát města se společně s vedením ústavu zavázal k nepřetržitému uchování nadace a přislíbil dohled nad plněním stanoveného účelu nadace. Ze zisku plynoucího z nadačního kapitálu ve výši 1100 zlatých tak každoročně získali výživu a péči vybraní sirotci z libereckého sirotčince.

Aby zůstalo nadační místo obsazené a vůle baronky došla naplnění, zavázal se magistrát k zachování založené nadace a k včasnému vybírání kandidáta. Tito kandidáti mohli získat požitky pouze po řádné prezentaci. Nadační listina byla vyhotovena

¹³² SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.362, inv, č. 434, karton 79, Leopoldine Liebieg nadace pro sirotčinec (1899 – 1942).

1. února 1879 v několika kopiích, z nichž jednu získala zakladatelka nadace baronka Liebiegová, další byla předána libereckému magistrátu, třetí městská pokladně a poslední obdrželo vedení městského sirotčince.

5.1.2 Nadace Johanna Liebiega st. pro nemocné¹³³

V závěti Johanna Liebiega st., sepsané 17. dubna 1868, bylo ustanoveno založení nadace ve prospěch liberecké nemocnice. Pro liberecký nemocniční fond odkázal Johann Liebieg pět tisíc zlatých, díky nimž následně vznikly dvě nadace; nadace pro nemocniční lůžko pro dospělé osoby a nadace pro dětské nemocniční lůžko. Nadační kapitál byl složen baronovými dědici 11. října 1870 a předán oběma nadacím k jejich plodnému. Zřízením těchto nadací mohli získat chudí obyvatelé města Liberce, jež byli přijati k léčení do Štefanovy nemocnice, bezplatnou péči. Nadace nesly název Johann Liebieg'sche Krankenbettstiftung beim Stefanshospitale in Reichenberg a Johann Liebieg'sche Kinderkrankenbettstiftung beim Stefanshospitale in Reichenberg. Nadační majetek byl vinkulován a následně uložen v městské pokladně. Zde byl zajištěn pro plnění stanoveného účelu. Po zasedání městské rady 28. července 1898, kdy byla nadace schválena, na sebe zakladatel převzal odpovědnost za její vedení a zavázal sebe i své nástupce k tomu, že bude ročně zajištěn zisk z nadačního jmění ve výši 323 zlatých k výživě nemajetných, do liberecké nemocnice přijatých osob z Liberce bez ohledu na pohlaví. Pokud roční zisky nadace dosáhly odpovídající výše, mohly být vyživovány dvě i více osob současně. Nadace začala fungovat již 1. ledna 1871.

Právo vybírat kandidáty pro obsazení nadačních míst měli mužští i ženští potomci fundátora, mající pracovní vztah k firmě Johann Liebieg a Comp. v Liberci. Právo měla mít vždy nejstarší osoba ve vedení společnosti. Pokud nikdo takový nebyl, přebíral právo volby kandidáta nejstarší mužský člen rodiny. Při zániku podniku nebo s odstoupením všech potomků z firmy, mělo toto právo přejít na zbylé potomstvo Johanna Liebiega st.. Náklady na zřízení nadace byly uhrazeny z výdělků nadačního jmění.

Zástupce fundátora se zavázal k zachování nadace a pořádku nadačního jmění, jež bude užíváno jen pro stanovený účel. K plnění nadačního účelu a obsazování nadačních míst se zavázal i zástupce firmy Johann Liebieg a Comp. se svými nástupci.

¹³³ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 216, inv. č. 90, karton 24 Johann Liebieg nadace pro nemocnici, dále SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 210, inv. č. 525, karton 83, Johann Liebieg nadace pro dětskou nemocné (1891 – 1942), dále SOKA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, nadace pro nemocniční péči.

Jako důkaz výše uvedených ustanovení byla v Liberci 6. ledna 1904 vyhotovena nadační listina. Dokument byl proveden ve třech identických exemplářích a předán c. k. státnímu místodržitelství, magistrátu města a městské pokladně do úschovy. Také dědicové barona Liebiega obdrželi jeden opis.

Jak je zřejmé z archivních dokumentů, z této nadace měli prospěch především chudí lidé, přijatí na léčení do liberecké nemocnice. K hlavním podmínkám pro získání podpory patřila příslušnost k obci, tedy trvalé bydliště na území Liberce. V naprosté většině případů se jednalo o zaměstnance firmy Johann Liebieg a Comp., jež ve svých žádostech uváděli jako hlavní důvod chudobu a také příslušnost k podniku. Tito často velmi chudí, ale věrní zaměstnanci firmy, většinou nadační podporu pro sebe či své blízké získali. Příklad, kdy podporu získal někdo z blízkých těchto zaměstnanců, lze doložit na případu nemocné manželky pracovníka firmy, která obdržela nadační podporu ve formě bezplatné nemocniční péče. Podobně byl nadační požitek udělen novorozenému synovi jednoho z nemajetných pracovníků firmy. Jeden případ uvádí také pracovníka z Vratislavic n. Nisou, jemuž byla nejprve nadační podpora přiznána, ale následně, zřejmě po přezkoumání všech náležitostí, mu byla kvůli trvalému bydlišti ve Vratislavicích odebrána. Požitek plynoucí z nadace pro dětské nemocniční lůžko obdržely častokrát malé děti z nemajetných rodin či děti příbuzné se zaměstnanci podniku Johann Liebieg a Comp..

5.1.3 Nadace Franze Liebiega st. pro zaopatřovací ústav¹³⁴

Pro zřízení nadace, nesoucí název Franz Liebieg'sche Armenversorgungs Stiftung, věnoval dle nadační listiny sepsané 25. ledna 1873 Franz Liebieg st. peněžní obnos tři tisíce zlatých. Výnosy z tohoto jmění měly sloužit na věčné časy k zaopatření nemocných, práce neschopných či jinak potřebných obyvatel města Liberce, jež byli dle statut zaopatřovacího ústavu vhodní k přijetí a následné péči. Nárok na podporu z nadace plynoucí měla nemocná, práce neschopná či potřebná osoba v péči libereckého zaopatřovacího ústavu.

Právo prezentovat kandidáta měl donátor nadace Franz Liebieg st.. Po jeho smrti přecházelo na jeho mužské následníky, syny a vnuky. Tímto právem disponoval vždy nejstarší ze synů, respektive vnuků. V případě, že již neexistovali žádní mužští následovníci, připadala volba na zástupce města Liberce. Kandidát musel být

¹³⁴ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 52, inv. č. 337, karton 71, Franz Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav.

prezentován libereckému Magistrátu a odsouhlasit ho musela rodina Franze Liebiega st.. Teprve poté mu mohla být udělena finanční podpora.

Na důkaz toho byly vyhotoveny dva shodné exempláře nadační listiny, z nichž jeden byl předán do úschovy magistrátu města Liberce a druhá byla v držení Franze Liebiega st.. Schválením městského zastupitelstva došlo k převzetí odpovědnosti nad chodem nadace, stejně jako k přijetí nadačního kapitálu pro stanovený dobročinný účel.

I z této nadace plynula podpora hlavně mezi chudé, staré lidi, kteří již nebyli schopni pracovat. Získání podpory bylo podmíněno jejich přijetím do zaopatřovacího ústavu a příslušností k městu Liberci. Mezi uvedenými kandidáty se také často objevovali lidé z textilního odvětví. Dá se předpokládat, že i tato oborová příslušnost měla jistý vliv na získání požitku z nadace.

5.1.4 Nadace Ferdinanda Liebiega pro zaopatřovací ústav¹³⁵

Franz Liebieg st. založil dle přání svého zesnulého syna Ferdinanda nadaci nesoucí jeho jméno, tedy Ferdinand Ritter von Liebieg'sche Stiftung beim Rudolfsversorgungshause in Reichenberg. Franz Liebieg st. věnoval nadační kapitál tři tisíce zlatých v rakouské měně, který byl předán a přijat do správy zaopatřovacího ústavu. Majetek nadace byl uložen v městské pokladně. Za účelem výživy a péče o staré, neduživé, nemajetné a práce neschopné osoby bez rozdílu pohlaví žijící v tomto ústavu, byly každoročně rozdělovány výnosy z nadačního jmění ve výši 150 zlatých. Správkyní této nadace měla být Marie Liebiegová, stejně jako Franz Liebieg st. a také Ferdinandovy pozůstalé děti. Z nadace měl požitek kandidát vybraný nejstarším synem zemřelého Ferdinanda, jehož opatrovnictvím byl pověřen Franz Liebieg st.. V případě, že žádný Ferdinandův syn již nežil, měl toto právo nejstarší vnuk. Nadační místo mohl obsazovat také samotný zakladatel nadace Franz Liebieg. Po smrti všech oprávněných členů rodiny měla volba kandidáta spočívat na zástupcích města Liberce, jimž toto právo náleželo i v případě, že potomci Ferdinanda Liebiega v daném roce neprezentovali žádného kandidáta.

Nadace byla schválena na zasedání městské rady 21. května 1876, čímž také vstupovala do života. Zakladatel se po přijetí zavázal k dodržování všech ustanovení obsažených v zakládací listině. Dvě kopie nadační listiny vyhotovené 7. května 1876 byly předány opatrovníkům pozůstalých dětí Ferdinanda Liebiega a magistrátu města.

¹³⁵ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 40, inv. č. 27, karton 7, Ferdinand Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav.

Nadační listina byla vyhotovena podruhé v roce 1893 s malými obměnami, které se týkaly především složení nadačního majetku. Vyhotovena byla v 5 kopiích uložených u c. k. státního místodržitelství, na Magistrátu, v městské pokladně, v zaopatřovacím ústavu a v rodině Ferdinanda Liebiega.

5.1.5 Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro zaopatřovací ústav¹³⁶

Marie Paulina Liebiegová založila nadaci pro liberecký zaopatřovací ústav 27. května 1876. Pro její účel věnovala Marie Paulina kapitál ve výši tři tisíc zlatých. Zisk, vzešlý z této sumy, byl určen pro nadační účel stanovený nadační listinou, tedy k výživě jednoho vybraného chovance zaopatřovacího ústavu bez rozdílu pohlaví. Podpora byla udělována především práce neschopným či potřebným občanům města Liberce, kteří splňovali předpoklady pro přijetí do ústavu a následně o ně mohlo být dle jeho norem postaráno. Výběr kandidáta závisel na zakladatelce nadace Marii Paulině. Po jeho prezentaci mu byla městským zastupitelstvem udělena nadační podpora. Po smrti zakladatelky mělo přejít právo obsazovat nadační místo na vlastního následovníka jejího zemřelého otce, barona Johanna Liebiega st.. Nadační listinou byl stanoven název nadace, nesoucí na věčné časy název Marie Paulina von Liebieg Versorgungshaustiftung. Jejím schválením na zasedání městského zastupitelstva vešla v platnost a od roku 1876 mohla začít s vyplácením finanční podpory. Marie Paulina v nadační listině zavázala jak sebe, tak své nástupce, k dohledu nad fungováním nadace a udržení účelu, pro který byla založena. Zakládací listina pak byla vyhotovena ve dvou exemplářích za přítomnosti dvou svědků a následně uložena u zakladatelky Marie Pauliny a na magistrátu města Liberce.

Dokumenty, jež se k této nadaci dochovaly dokládají jací lidé z ní měli prospěch. Jednalo se většinou o chudé, staré ženy bez prostředků, které již neměly nikoho, kdo by se o ně postaral. Podmínkou také byla jejich příslušnost k Liberci. Toto vše lze doložit na případu jedné liberecké vdovy, jež uvedla ve své žádosti o přijetí hned několik důvodů. Byla to vdova ve velké finanční tísní, její jediné dítě bylo vzato do ústavu, její rodiče byli již velmi staří a také ona již dosáhla vyššího věku. Toto byly zřejmě hlavní důvody, díky kterým tehdy získala nadační podporu.

¹³⁶ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 6, inv. č. 4, karton 3, Marie Paulina Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav (1876 – 1942).

5.1.6 Nadace Johanna Liebiega pro slepce¹³⁷

Stejně jako předcházející nadaci i tuto založila Marie Paulina Liebiegová. Nikoli však jménem svým, nýbrž svého otce Johanna Liebiega. Nadace tak nesla název Johann Karl Ignatz Freiherr von Liebieg'sche Blindenstiftung. Nadační kapitál ve výši tři tisíce zlatých byl určen pro vytvoření nadačního místa při pražském soukromém vzdělávacím a léčebném ústavu pro slepce na Hradčanech. Požitek z nadace mohla získat osoba z Liberce, v případě, že se v Liberci žádný kandidát nenacházel, mohla být vybrána osoba ze soudního okresu Liberec nebo donátorkou potvrzený příbuzný. Jednalo se převážně o chlapce ve věku 8 - 12 let, jenž trpěl nevyléčitelnou slepotou, tělesně a psychicky byl však zcela zdravý. Tento chudý chlapec byl pak přijat jako chovanec do pražského ústavu pro slepce, kde byl vyučován různým prospěšným činnostem. Chovanci plynul požitek z nadace tak dlouho, jak jen to vyžadovalo jeho vzdělávání. Nadační listinou byly stanoveny podmínky pro získání této podpory. Chlapec musel být katolického vyznání, výše stanoveného věku, musel být chudý, nevyléčitelně slepý, přesto fyzicky i psychicky zcela zdravý, očkovaný a jeho chování muselo být velmi dobré. Musel pocházet z Liberce či z oblasti spadající do libereckého okresu. Možností také byla příbuznost s donátorkou nadace.

Právem vybírat kandidáty pro obsazení nadačního místa disponovala po dobu svého života zakladatelka nadace Marie Paulina. Po její smrti toto právo připadlo jejím vlastním bratrům, Johannu Josefovi, Heinrichovi a Theodorovi a dále jejich mužským potomkům. V nepřítomnosti mužských nástupců jejích bratrů, měli právo vybírat kandidáta nástupci nevlastních bratrů Marie Pauliny. Tuto výsadu měl mít vždy nejstarší z následovníků. Pokud nebyl nikdo z nich k dispozici, vykonával tuto volbu aktuální primáto Liberce. Pokud došlo k tomu, že nadační místo zůstalo neobsazeno, měl být nevyužitý roční zisk připsán k nadačnímu kapitálu. Pro případ, že by došlo k převedení instituce, pro níž byla nadace založena, do obecného státního nebo zemského ústavu, měla být tímto ústavem nadace převzata. Pokud by však došlo k uzavření ústavu, měla být nadace přičleněna k instituci se stejným či podobným posláním.

Na základě nařízení c. k. státního místodržitelství z 12. srpna 1877 převzala zakladatelka nadace správu nad nadací a jejím majetkem složeným na vkladní knížce pražské spořitelny. Marie Paulina sebe i své nástupce zavázala k zachování nadace

¹³⁷ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 197, inv. č. 1604, karton 139, Johann Ignatz Karl Liebieg nadace pro slepce (1886 – 1921).

a nadačního majetku, stejně jako k dalším náležitostem. Dne 31. srpna 1878 byly sepsány nadační listiny a předány do úschovy ředitelství pražského ústavu pro slepce a Marii Paulině a jejím nástupcům.

5.1.7 Nadace Franze Liebiega st. pro nemocné¹³⁸

Franz Liebieg st., bratr Johanna Liebiega st., stanovil v dopise datovaném k 14. srpnu 1878 a adresovaném synovi Franzovi, podmínky pro vznik nadace pro libereckou Štefanovu nemocnici. Šest měsíců po jeho smrti¹³⁹ měl být nemocnici poskytnut kapitál potřebný na zřízení nadace pro nemocniční lůžko. Nadační jmění měl věnovat syn zemřelého, stejně jako stanovit podmínky pro existenci nadace.

Na základě těchto nařízení, byl Franz Liebieg ml. povinen k 26. únoru 1879 poskytnout magistrátu města Liberce nadační kapitál, jehož výnosy měly sloužit k zachování nemocničních lůžek ve Štefanově nemocnici. Hodnota věnovaného jmění činila pět tisíc zlatých a skládala se z pěti obligací, každá v hodnotě jeden tisíc zlatých. Nadace vešla v platnost po společné shodě Franze Liebiega ml. a vedení nemocnice od 1. listopadu 1879 a nesla název Franz Ritter von Liebieg Krankenbettstiftung.

Bezplatná nemocniční péče plynoucí z této nadace náležela především členům rodiny Franze Liebiega. Kromě toho mohla být podpora udělena jedné nemajetné osobě bez ohledu na vyznání, pohlaví, věk či národnost. Osoby, jež byly postiženy syfilidou či alkoholismem a z něj plynoucími onemocněními, nebyly oprávněny k užívání této podpory. V případě, že zisk z nadačního jmění přesáhl obvyklou hodnotu, mohla být podpora rozšířena na více osob. V opačném případě, kdy nadace nevykázala žádný roční úrok, byla pacientovi péče hrazena jen z jedné třetiny. Právo vybírat kandidáta a obsazovat nadační místo měl Franz Liebieg ml. a jeho bratr Ludwig. Po jejich smrti prováděli tuto volbu synové zemřelého bratra Ferdinanda Liebiega. Pokud již nezůstal žádný následovník z Ferdinandovy větve, přecházelo právo udělovat nadační podporu na liberecký magistrát.

V nadační listině se ředitelství nemocnice zavazuje k zachování nadace a jejího účelu, k zajištění svébytnosti nadačního majetku a užívání tohoto jmění pouze pro stanovený účel. Ředitelství se také zavázalo, že bude věnovaný majetek, jenž byl zcela pod správou ústavu, spravovat odděleně od jiných fondů a nadací. Nadační listina byla

¹³⁸ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 140, inv. č. 72, karton 16, Franz Liebieg nadace pro nemocné.

¹³⁹ 13. září 1878

vyhotovena 1. září 1879 ve čtyřech kopiích za přítomnosti dvou svědků. Jeden exemplář obdrželo c. k. nejvyšší místodržitelství v Praze, druhý byl uložen na magistrátu města, třetí na ředitelství nemocnice a poslední kopie náležela zakladateli nadace Franzu Liebiegovi ml.. Veškeré výdaje pro zřízení nadace byly uhrazeny z příjmů plynoucích z nadačního kapitálu.

Požitky z výše popsané nadace mohli získat osoby, jež byli přijaty k léčení do této nemocnice. Byly to osoby potřebné bez ohledu na vyznání, pohlaví, věk i národnost. Stejně tak jí mohli využívat pokrevní příbuzní Franze Liebiega st., pro které však neplatila podmínka chudoby. Požitky čerpal nemocný tak dlouho, jak to vyžadovala jeho léčba. Pokud byl již zdravý nebo již nebyl vhodný k péči v ústavu, o tuto podporu přišel.

5.1.8 Nadace Marie Theresie Liebiegové pro ústav tělesně vadných¹⁴⁰

Nadace, založená roku 1883 Marií Paulinou Liebiegovou, nesla jméno její matky Marie Theresie von Liebieg. Frau Marie Theresia Liebieg Krippenbett Stiftung, jak zněl celý název nadace, byla určena pro účely libereckého ústavu pro tělesně vadné. Marie Paulina věnovala nadační kapitál 650 zlatých. Z něho utržený zisk měl být každý půlrok přidělen jednomu chovanci ústavu, který byl z tohoto nadání vyživován v prvním roce svého života. Obsazování nadačního místa spočívalo na vůli fundátorky nadace Marie Pauliny. Po její smrti mělo toto právo připadnout nejstarší žijící ženské příbuzné z Liberce. Pokud však žádná taková neexistovala, získal toto právo aktuální primátor Liberce. Ten mohl místo obsadit i v případě, že na něj do určité doby nebyl vybrán žádný kandidát. Nadační listina byla zhotovena dvakrát, poprvé 23. dubna 1883 a podruhé 11. října 1883 ve dvou kopiích, z nichž jednu uchovával magistrát města.

5.1.9 Nadace Franze Liebiega ml. pro chudé obyvatele města Liberec¹⁴¹

Na základě poslední vůle¹⁴² Franze Liebiega ml., zesnulého 9. prosince 1886 ve Vídni, mělo být zřízena nadace sloužící k podpoře chudých obyvatel města Liberce. Pro tento účel byl v Liberci zřízen chudinský fond. Prostřednictvím cenných papírů byl věnován nadační kapitál ve výši 500 zlatých a z něj plynoucí úroky byly použity pro

¹⁴⁰ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 54, inv. č. 974, karton 110, Marie Theresie Liebieg nadace pro ústav tělesně vadných (1883 – 1942).

¹⁴¹ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 283, inv. č. 130, karton 30, Franz Liebieg nadace pro chudé, dále SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 20, inv. č. 12, karton 4, Franz Liebieg nadace pro chudé (1895 – 1903).

¹⁴² 5. prosince 1883

chudé. Majetek nadace se skládal z obligací 4% rakouské státní renty ve výši 500 zlatých a obnosu složeného na vkladní knížce liberecké spořitelny. Majetek měl být zajištěn a uložen v městské pokladně. V nadační listině byla stanovena finanční podpora, jejíž hodnota se pohybovala okolo 22 zlatých a ta byla vyplácena každoročně v den zakladatelova úmrtí, tedy 9. prosince. Městská rada měla povinnost na svém zasedání určit kandidáta, kterému měla být suma následně vyplacena. Nárok na získání podpory plynoucí z této nadace, měl každoročně opravdu potřebný, slušný otec rodiny žijící v Liberci. Nadace nesla název Franz Freiherr von Liebieg'sche Armenstiftung in Reichenberg a její chod byl započat již 9. prosince 1891. V nadační listině bylo přislíbeno udržení nadace a účelu, pro který byla zřízena, a dále také zodpovědné nakládání s nadačním majetkem. Změny, týkající se nadace, mohly být prováděny pouze se souhlasem nadačních orgánů. Nejdůležitějším příslibem byl včasný výběr kandidáta pro obdržení nadační podpory a využívání majetku nadace v souladu s účelem stanoveným nadační listinou. Ta byla vyhotovena 3. února 1895 ve třech exemplářích, jež byly stvrzeny podpisy dvou svědků. Jednu kopii obdrželo nejvyšší c. k. státní místodržitelství, další bylo předáno magistrátu města Liberce a třetí získala liberecká městská pokladna.

Poživatelé podpory plynoucí z této nadace byli, stejně jako v předchozích případech, chudí lidé z Liberce. Jednalo se primárně o muže, tedy jak stanovila nadační listina otce od rodiny, jež žili v Liberci a jejich finanční situace nebyla přívětivá. Často mezi nimi byli různí řemeslníci a také kandidáti z textilního odvětví jako soukeníci či dopravci látek. Podpora byla vyplácena také podle příslušných chudinských okresů.

5.1.10 Nadace Franze Liebiega ml. pro nemocné¹⁴³

Zástupci Štefanovy nemocnice v Liberci založili na základě poslední vůle Franze Liebiega ml. sepsané 5. září 1883 nadaci s názvem Franz Liebieg'sche Krankenbettstiftung beim Stefanshospitale. Pro její zřízení byl vyhrazen kapitál ve výši 3600 zlatých rakouské měny. Obnos měl být 9. prosince 1887 uložen do městské pokladny a následně mohl začít plnit svůj účel. Majetek nadace byl vinkulován. Jmenní bylo také následně přijato zástupcem Štefanovy nemocnice, který se zavázal k plnění účelu nadace. V nemocnici mělo být zřízeno jedno nemocniční lůžko třetí třídy a z každoročních výnosů měl být vyživován jeden potřebný pacient. Z dalších výdělků

¹⁴³ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 261, inv. č. 402, karton 78, Franz Liebieg nadace pro nemocnici.

nadace pak byly uhrazeny veškeré náklady spojené se vznikem nadace. Právo udělovat nadační podporu příslušelo vedení nemocnice a vedení liberecké městské rady. Žádost o přidělení podpory bylo možné uskutečnit skrze příslušné ohlášení na návěstní tabuli Štefanovy nemocnice a libereckého magistrátu. Nadace začala poskytovat bezplatnou péči od roku 1891.

Zakladatel nadace se i se svými nástupci v nadační listině sepsané 25. července 1895 zavázal k vedení nadace a dohledu nad bezpečností jejího majetku. Také zaručil, že bez svolení nadačních orgánů neprovede žádné změny týkající se nadace a bude dbát na včasný výběr kandidáta. Na důkaz toho byly vytvořeny čtyři shodné nadační listiny, potvrzené dvěma svědky a následně byly předány k uložení na c. k. státním místodržitelství, do městské pokladny, třetí vedení Štefanovy nemocnice a čtvrtý libereckému magistrátu.

Možnost stát se kandidátem měli dle dochovaných dokumentů většinou staří, nemocní lidé, často chovanci zaopatřovacího ústavu, jež byli přijati k léčení do liberecké nemocnice. Mezi vybranými kandidáty se často nacházeli také staré vdovy a vdovci.

5.1.11 Nadace Franze Liebiega ml. pro zaopatřovací ústav¹⁴⁴

Nadaci nesoucí název Franz Freiherr von Liebieg'sche Versorgungshausstiftung vznikla dle ustanovení obsažených v poslední vůli Franze Liebiega ml.. Za tímto účelem byla Franzem Liebiegem odkázána suma tři tisíce zlatých v obligacích 5 % rakouské státní renty. Majetek byl vinkulován a uložen do městské pokladny, kde byl zajištěn pro budoucí využití. Pro pořádek následně došlo k jeho převedení do správní kasy zaopatřovacího ústavu. Nadační listina vyhotovená 27. prosince 1891 stanovovala účel nadace, jímž bylo zajištění péče a výživy nemocným, chudým a práce neschopným chovancům tohoto ústavu.

Zakladatel se znovu zavázal k odpovědnosti nad správou nadace a plněním nadačního účelu. Nadace měla začít naplňovat svůj účel od 1. ledna 1891, s čímž bylo spojeno každoroční přerozdělování zisku ve výši 135 zlatých mezi nemocné, práce neschopné a chudé obyvatele zaopatřovacího ústavu. Díky tomu jim měla být poskytnuta bezplatná péče, výživa, lože a oděny. Výdaje na vznik nadace byly zaplacený z výdělků nadace. Tři shodné exempláře nadační listiny stvrzené podpisy dvou svědků

¹⁴⁴ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 53, inv. č. 337, karton 71. Franz Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav.

obdrželo c. k. státní místodržitelství v Praze, dále magistrát města a správní pokladna libereckého zaopatřovacího ústavu.

Mezi poživateli této nadační podpory bychom mohli, stejně jako v předchozích případech, nalézt většinou staré, nemocné a opuštěné lidi. Často se mezi nimi vyskytovali důchodci a také staré opuštěné vdovy. Také toto, stejně jako příslušnost k městu Liberci, byly hlavními podmínkami pro získání požitku.

5.1.12 Nadace Heinricha Liebiega pro dětský azyl Vincentinum¹⁴⁵

Heinrich Liebieg zřídil svým jménem nadaci ve prospěch dětského azylu Vincentina, jehož vedení spadalo pod spolek sv. Vincence z Pauly. Nadace nesla název Heinrich Freiherr von Liebieg VincentinumStiftung. Pro zachování fungování tohoto ústavu věnoval fundátor prostřednictvím státní důchodové renty více než dva tisíce korun. Každoroční výnos z nadačního jmění měl sloužit pro výživu jednoho vybraného dítěte v určitém věku bez rozdílu pohlaví. S vyplácením výnosů mohlo být dle nadační listiny sepsané 31. září 1896 započato od 1. dubna následujícího roku, tedy 1897. Právo vybírat kandidáty a následně přidělovat nadační podporu měl zakladatel nadace baron Heinrich Liebieg. Jeho nástupcem byl v nadační listině ustanoven jeho jediný syn Hans Heinrich. Po smrti Hanse bylo toto právo převedeno na aktuálního vedoucího Vincentina. Heinrich Liebieg v nadační listině také stanovil pravidla pro fungování nadace v případě rozpuštění spolku svatého Vincence z Pauly. Pokud by k této situaci došlo, měla být nadace společně se svým jménem převedena pod správu arciděkanství. Následně mělo arciděkanství, po dohodě s nadátorem baronem Heinrichem Liebiegem, případně s jeho synem a za souhlasu c. k. nejvyššího místodržitelství v Praze, stanovit stejný nebo podobný nadační účel.

5.1.13 Nadace Hanse Heinricha Liebiega pro chudé¹⁴⁶

Nadaci založil Heinrich Liebieg na základě dopisu datovaného 14. ledna 1901 při příležitosti úmrtí svého syna Hanse 16. prosince 1900. Oficiální název nadace zněl Hans Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Armenstiftung. Baron Liebieg věnoval na památku svého jediného syna 28 000 korun na podporu chudých libereckých občanů.

¹⁴⁵ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 203, inv. č. 88, karton 24, Heinrich Liebieg nadace pro dětský azyl Vincentinum.

¹⁴⁶ SOKA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Hans Heinrich von Liebieg'sche Stiftung für Armenpflege. Také fond AM Liberec – W, sig. 29, inv. č. 18, karton 5, Hans Heinrich von Liebieg nadace pro chudé.

Dle nadační listiny měl být každoročně v den Hansova úmrtí rozdělen úrok z nadačního jmění mezi 6 potřebných obyvatel města Liberce. Právo volby náleželo městské radě, jež vybírala tři chudé občany podle svého uvážení. Zbývající tři místa určoval sám zakladatel nadace, po jeho smrti toto právo přešlo na jeho dvě nejstarší dcery, Alici von Liebieg a Lucii von Mallmann. Po jejich smrti připadlo právo volby městské radě. Suma měla být mezi oněch 6 vybraných rozdělena spravedlivě, stejným dílem.

Nadace byla právně ošetřena a s jejím kapitálem nebylo možné volně nakládat. Jeho majetek tvořily obligace 4 % korunové renty, jejíž hodnota byla pro rok 1903 6 100 korun a dále 49 korun a 70 haléřů uložených na vkladní knížce v liberecké spořitelně. Nadační jmění bylo zajištěno a předáno do městské poklady. I v tomto případě schválilo nadaci městské zastupitelstvo, a to při svém zasedání 3. srpna 1903.

Zakladatel se i tentokrát zavázal k dohledu nad chodem nadace a nakládání s jejím majetkem dle nadační listiny. Především však k plnění účelu nadace, spočívajícím v každoročním rozdělení částky 245 korun a 86 haléřů mezi šest potřebných libereckých občanů. Počátek fungování nadace byl stanoven na rok 1901. U nadačního aktu byli přítomni dva svědci a vyhotoveny tři kopie nadační listiny uložené na c. k. státním místodržitelství, magistrátu města Liberce a v liberecké městské pokladně.

Podporu plynoucí z nadace založené jménem Hanse Liebiega dle dochovaných materiálů nejčastěji čerpaly chudé, často i velmi staré vdovy. Dále se mezi příjemci podpory vyskytovaly rozvedené ženy či svobodné matky a také chudí zaměstnanci rodinné firmy. Všichni tito lidé museli splňovat jednu podmínku, a tou bylo trvalé bydliště v Liberci. Každoročně bylo vybráno 6 osob a podle jejich příslušnosti k jednotlivým chudinským okresům jim byla vyplacena finanční podpora. Ta se však ve své výši u některých okresů značně lišila.

5.1.14 Nadace Hanse Heinricha Liebiega pro Spolek sv. Vincence z Pauly¹⁴⁷

Další nadace, založená baronem Heinrichem Liebiegem nadační listinou ze 14. ledna 1904 na památku syna Hanse, nese název Hans Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Asylstiftung. I tentokrát byla zřízena na základě dopisu z 14. února 1901 při Spolku svatého Vincence z Pauly, jehož posláním byla péče o děti a nemocné.

¹⁴⁷ SOKA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Hans Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Asylstiftung. Také fond AM Liberec – W, sig. 139, inv. č. 71, karton 16, Hans Heinrich von Liebieg nadace pro útlék.

Nadační jmění bylo stanoveno na dva tisíce korun a pro plnění účelu byl určen opět úrok z něj plynoucí. Právo rozhodovat o tom, kdo bude podpory využívat, náleželo dcerám barona Liebiga. V první řadě rozhodovala o obsazení nadačního místa Alici von Liebieg. V případě, že by se tohoto práva vzdala, či zemřela, mělo právo přejít na její sestru Lucii von Mallmann. Pokud by se i ona zřekla rozhodnutí, či zemřela, toto právo by získala městská rada.

Nadační majetek byl věnován prostřednictvím cenných papírů a nakládání s ním bylo omezeno, aby nemohlo dojít k jeho zneužití. Jmění se skládalo z 4% rakouské korunové renty ve výši dva tisíce korun a 192 korun a 45 haléřů na vkladní knížce městské spořitelny. Nadační jmění bylo stejně jako v předchozích případech uloženo v městské pokladně a zde uchováno pro plnění stanoveného účelu. Po schůzi městské rady 3. srpna 1903 bylo ustanoveno trvání nadace, její zachování a plnění jejího účelu. Zakladatel se v nadační listině zavázal ke každoročnímu vydání úroku plynoucího z nadačního jmění ve výši 87 korun 21 haléřů pro podporu Spolku sv. Vincence. Stejný závazek platil i pro zástupce tohoto spolku. Nadační účel měl být plněn od roku 1903. Pro případ, že by došlo k rozpuštění Spolku sv. Vincence, měl být nadační kapitál se svolením nejvyššího místodržitelství v Praze použit ke stejnému či podobnému účelu.

5.1.15 Nadace Heinricha Liebiega pro zaopatřovací ústav¹⁴⁸

Na základě testamentu z 2. března 1902 byl pro potřeby libereckého zaopatřovacího ústavu Heinrichem Liebiegem odkázán kapitál ve výši 600 tisíc korun. Tento obnos byl zajištěn v městské pokladně. Nadace měla vstoupit do života v roce 1905 a od té doby měl být roční výtěžek z nadačního jmění odváděn pro potřeby Rudolfova zaopatřovacího ústavu v Liberci.

V dokumentech k této nadaci se nenacházela nadační listina, jednalo se pouze o listiny týkající se pořádkového komisaře v Liberci.

¹⁴⁸ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 98, inv. č. 55, karton 12, Heinrich Liebieg pro zaopatřovací ústav (1932 – 1942), dále SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 5, inv. č. 4754, karton 220 H. Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav (1939 – 1942).

5.1.16 Nadace Heinricha Liebiega při sjednocených jeslích, dětské opatrovně a sirotčinci¹⁴⁹

Stejně jako předchozí nadace, i tato vznikla milionovým odkazem Heinricha Liebiega. Pro její účely byl vyhrazen nadační kapitál ve výši sto tisíc korun.¹⁵⁰ Nadace nesla název Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Stiftung bei der vereinigten Krippe, Kinderbewahr- und Waisenanstalt in Reichenberg a jejím účelem byla finanční podpora těchto tří ústavů. Z poskytnuté částky však mohl být využit pouze její výnos a věnovaný kapitál měl tak zůstat navždy nedotčen. Nadační úrok 5 % za období od 6. 4. do 1. 7. 1904 měl posloužit k pokrytí dědických poplatků a školních příspěvků nadace. Nakládání s nadačním jménem, jež bylo věnováno prostřednictvím cenných papírů, bylo omezeno. Nadace byla právně zajištěna, nadační majetek uložen do městské pokladny a jeho prostřednictvím mohl být naplňován nadační účel. Vznik nadace potvrdilo městské zastupitelstvo na svém zasedání 6. dubna 1904.

Zakladatel v nadační listině zavázal nejen sebe, ale i své následovníky k dohledu nad chodem nadace a zaručil se, že od roku 1911, kdy nadace vejde v platnost, budou každoročně do nadační kasy převáděny čtyři tisíce korun pro plnění stanoveného cíle. Dále se zavázal k udržení chodu nadace a dohledu nad nadačním majetkem, slíbil, že bude s nadačním jménem nakládat pouze v souladu se stanoveným účelem a za souhlasu nadačních orgánů. Kopie nadační smlouvy byly vyhotoveny ve třech exemplářích a uloženy. Jedna na c. k. státním místodržitelství, další na magistrátu města Liberec a třetí v městské pokladně.

5.1.17 Nadace Heinricha Liebiega pro podporu chudých¹⁵¹

Nadační listina z 1. července 1912 zřizovala nadaci s názvem Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Stiftung für Unterstützung Armer. Vznikla stejně jako předcházející na základě posledního pořízení barona Liebiega. Na její zřízení bylo věnováno taktéž sto tisíc korun v 4% rakouské korunové rentě. Celé nadační jmění bylo vinkulováno a pro stanovený účel mohl být použit pouze jeho výnos. Celý majetek byl uložen do městské pokladny, kde byl následně připraven k použití.

¹⁴⁹ SOKA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Heinrich Freiherrn von Liebieg'sche Stiftung bei der vereinigten Krippe, Kinderbewahr- und Waisenanstalt in Reichenberg.

¹⁵⁰ V závěti věnoval na péči o chudé 1 milion korun, z čehož připadlo 600 tisíc Rudolfovu zaopatřovacímu ústavu a po 100 tisících jeslím, dětském útulku a sirotčinci, dále dětskému domovu, chorobinci a podpoře chudých.

¹⁵¹ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 142, inv. č. 368, karton 75, Heinrich Liebieg nadace pro chudé.

Na zasedání městského zastupitelstva 9. dubna 1904 byla nadace schválena a zakladatel nadace zavázal sebe i své nástupce k zodpovědnosti při vedením nadace a nakládání s jejím majetkem. Účelem nadace byla finanční podpora potřebných obyvatel města Liberce a Harcova. Každoročně, počínaje 5. dubnem 1911, měl být mezi tyto chudé osoby rozdělen výnos z nadačního jmění ve výši čtyři tisíce korun. Právo vybírat kandidáty pro obsazení nadačních míst měly dcery Heinricha Liebiega. Po jejich smrti přecházela tato pravomoc na jejich potomky.

Zakladatel se v nadační listině opět zavázal, společně se svými nástupci v úřadě, k dohledu nad vedením nadace a jejím jměním, jenž bude užíváno pouze pro výše zmíněný účel. Na důkaz toho byly vyhotoveny tři nadační listiny s podpisy dvou svědků. Byly předány k uschování c. k. státnímu místodržitelství, magistrátu města Liberce a do městské pokladny. Kopii nadační listiny obdržely taktéž dcery zakladatele.

Podporu z této nadace mohli čerpat většinou chudé či nemocné ženy, často také vdovy, jež spadaly do 10 chudinských okresů, pro které byla vždy vyplacena určitá částka a přidělena vybrané osobě.

5.1.18 Nadace Heinricha Liebiega pro dětský domov¹⁵²

Také pro tuto nadaci věnoval Heinrich Liebieg ve svém testamentu sto tisíc korun. Nadační listinou z 2. března 1914 vznikla nadace s názvem Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Stiftung beim Kinderheime in Reichenberg. Její nadační majetek byl uložen do městské pokladny a vinkulován.

Po zasedání městského zastupitelstva 27. ledna 1914, na kterém byla nadace schválena, se zakladatel zavázal spolu se svými následníky k vedení nadace a nakládání s jejím majetkem ve smyslu nadační listiny. Účel, pro který bylo nadační jmění věnováno, spočíval v každoročním převádění zisku ve výši čtyři tisíce korun do pokladny libereckého dětského domova a jeho následném použití pro potřeby zde vychovávaných dětí. Nadace začala fungovat již v roce 1910 a veškeré poplatky spojené se zřízením nadace byly splaceny ze nadačních příjmů.

V nadační listině se zástupce zakladatele opět zavázal ke spravování nadace a jejího majetku, s nímž bude nakládáno pouze dle stanoveného účelu. Vznikly tři shodné nadační listiny opatřené podpisy dvou svědků. První kopie byla uložena na c. k. státním místodržitelství, druhá na magistrátu a třetí v městské pokladně v Liberci.

¹⁵² SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 150, inv. č. 376, karton 75, Heinrich Liebieg nadace pro dětský domov.

5.1.19 Nadace Heinricha Liebiega pro chorobinec¹⁵³

Poslední z nadací vzniklých odkazem barona Liebiega nesla název Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Stiftung beim Siechenhause in Reichenberg. Pro zřízení nadace na podporu chovanců libereckého chorobince věnoval částku ve výši sto tisíc korun v obligacích 4% rakouské státní renty a pro její potřeby měl být použit pouze zisk z vinkulovaného¹⁵⁴ nadačního kapitálu. Nadační jmění bylo složeno do městské pokladny a následně použito pro stanovený účel. Roční zisk z nadačního jmění měl být, dle nařízení zakládací listiny z 8. května 1911, každoročně ve výši 4 tisíc korun převáděn do správní kasy chorobince a následně využíván pro potřeby chovanců.

Nadace byla schválena na zasedání městské rady 9. dubna 1904. Poté zakladatel zavázal sebe i své nástupce k odpovědnému vedení nadace a nakládání s jejím majetkem k účelu stanovenému nadační listinou. To tedy znamenalo od roku 1911 každoroční pravidelné vyplácení výnosů z nadačního jmění ve prospěch chorobince. Veškeré výdaje spojené se zřízením nadace byly zaplacený z příjmů nadace.

V nadační listině se zástupce zakladatele nadace zavázal, že bude společně se svými nástupci dbát o udržení nadace, bezpečnost nadačního majetku a nebude provádět žádné změny bez souhlasu nadačních orgánů.

Nadační listina byla vyhotovena ve třech exemplářích a podepsána dvěma svědky. Jedna kopie byla předána c. k. státnímu místodržitelství, druhá libereckému magistrátu a třetí městské pokladně.

5.1.20 Nadace Ludwiga Liebiega pro chudé¹⁵⁵

Syn Franze Liebiega st., Ludwig Liebieg ve své poslední vůli z 25. července 1907 vyčlenil jmění pro nadaci, jež měla být po jeho smrti založena pro chudé liberecké občany. Nadační listina sepsaná 15. března 1915 stanovila založení chudinského fondu, na jehož konto Ludwig věnoval dva tisíce korun. Částka se skládala z obligací 4 % rakouské korunové renty a pro nadační účely měla být uvolněna roku 1910. Majetek byl vinkulován a složen v městské pokladně v Liberci. Nadace nesla název Ludwig Ritter von Liebieg'sche Armenstiftung a výnosy z jejího jmění měly být každoročně od roku 1912 na den Ludwigova úmrtí vypláceny a děleny mezi liberecké potřebné. Ti byli

¹⁵³ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.148, inv. č. 374, karton 75, Heinrich Liebieg nadace pro chorobinec.

¹⁵⁴ Mohl být použit jen se souhlasem.

¹⁵⁵ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 50, inv. č. 837, karton 106, Ludwig Liebieg nadace pro chudé (1913 – 1942).

vybírání z jednotlivých chudinských okresů, podle kterých jim pak byla přidělena odpovídající částka.

Na zasedání městského zastupitelstva 28. dubna 1910 byla nadace odsouhlasena. Zakladatel následně zavázal jak sebe, tak své nástupce k čestnému vedení nadace a zodpovědnému zacházení s jejím majetkem. Výdaje spojené se založením nadace uhradily výtěžky z nadačního jmění. Zakladatel se v nadační listině tradičně zavázal k dohledu nad chodem nadace, nad jejím majetkem a dalším typickým slibům. Nadační listina vznikla ve třech stejných kopiích s potvrzením dvou svědků. Uschovány byly na c. k. státním místodržitelství, na libereckém magistrátu a ve městské pokladně.

5.1.21 Nadace Ludwiga Liebiega pro sirotčinec¹⁵⁶

I tato nadace vznikla na základě poslední vůle Ludwiga Liebiega a nesla název Ludwig Ritter von Liebieg'sche Stiftung für Waisenhaus in Reichenberg. Na její zřízení poskytl také majetek ve výši dva tisíc korun, jenž se skládal z obligací 4 % rakouské korunové renty. Tento majetek měl být pro použití vydán v roce 1910, byl vinkulován a složen do městské pokladny v Liberci. Nadace měla začít s činností roku 1912. Tímto rokem počínaje měly být každoročně vypláceny výděvky z nadačního jmění na konto správní pokladny městského sirotčince. Následně bylo městskou radou vybráno jedno dítě z tohoto ústavu, jemuž měla být poskytnuta plná péče a výživa.

Městské zastupitelstvo na svém zasedání 28. dubna 1912 nadaci schválilo a zástupce zakladatele se spolu se svými nástupci zavázal k plnění povinností spojených s vedením nadace a nakládáním s jejím majetkem. Zakladatel dále přislíbil řádné vedení nadace, provádění změn se souhlasem nadačních orgánů a užívání nadačního kapitálu pouze ke stanovenému účelu.

Důkazem měly být tři shodné nadační listiny sepsané 15. března 1913 vybavené podpisy dvou svědků a předané k uchování c. k. státnímu místodržitelství, libereckému magistrátu a městské pokladně.

5.1.22 Nadace Ludwiga Liebiega pro nemocnici¹⁵⁷

Také nadace pro libereckou nemocnici vznikla až po smrti Ludwiga Liebiega. Nadační listina z 30. května 1913 ustanovila nadaci s názvem Ludwig Liebieg'sche

¹⁵⁶ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.51, inv. č. 838, karton 106, Ludwig Liebieg nadace pro sirotčinec (1913 – 1942).

¹⁵⁷ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.293, inv. č. 897, karton 109, Ludwig Liebieg nadace pro nemocnici (1913 – 1942).

Stiftung beim Stefanshospitale in Reichenberg. Pro její zřízení stanovil donátor v poslední vůli výši nadačního kapitálu na deset tisíc korun. Ten měl být k užívání složen do městské kasy v roce 1910. Takto uložený majetek byl vinkulován a nebylo možné s ním volně nakládat. Výnosy z něj měly být vypláceny každoročně od roku 1913 v částce kolem 400 korun. Tato finanční podpora měla sloužit k pokrytí nákladů na přestavbu či výstavbu budov Štefanovy nemocnice či pro nákup a vybavení jejích vnitřních prostor.

Po zasedání městského zastupitelstva 28. dubna 1912, na kterém byla nadace schválena, zakladatel přijal vedení nadace a zavázal sebe i své nástupce k dohledu nad správou jejího majetku. Zástupce zakladatele nadace se v nadační listině taktéž zavazuje k dohledu nad fungováním nadace a spravováním jejího kapitálu, stejně jako k uposlechnutí nařízení nadačních orgánů. Vznik nadační listiny dosvědčili dva svědci svými podpisy na třech shodných kopiích, které byly následně předány do úschovy c. k. státnímu místodržitelství, magistrátu Liberce a městské pokladně.

5.1.23 Nadace Ludwiga Liebiega pro chudé obyvatele Vesce¹⁵⁸

Zákonný zástupce obce Vesec stvrdil nadační listinou z 12. září 1912 vznik nadace Ludwiga Liebiega pro chudé obyvatele Vesce. Nadace s názvem Ludwig Ritter von Liebieg'sche Armenstiftung mohla být založena díky nařízení obsaženému v posledním pořízení svého donátora z června 1907. Ke zřízení chudinského fondu ve Vesci vyčlenil částku tisíc korun. Výnos z tohoto jmění měl být každoročně v den úmrtí Ludwiga Liebiega, tedy 29. dubna, rozdělen mezi místní chudé a potřebné obyvatele. Nadační majetek se skládal z obligací 4 % rakouské státní renty ve výši jednoho tisíce korun a z hotovosti složené na vkladní knížce liberecké spořitelny. Nadační majetek byl řádně zajištěn, předán do obecní pokladny ve Vesci a připraven k použití. Obecní rada na svém zasedání 25. ledna 1912 schválila vznik nadace, jež měla od roku 1913 začít s vyplácením nadační podpory.

Zakladatel na základě toho převzal odpovědnost nad vedením nadace a přislíbil za sebe i za své budoucí nástupce, že bude nadační majetek používat pouze k výše určenému účelu, tudíž k podpoře potřebných z Vesce. Zaručil se také k dohledu nad správným chodem nadace a nad pořádkem majetku nadace. Jako důkaz měly posloužit

¹⁵⁸ SOKA Liberec, fond AO Vesec, inv. č. 70, karton 17, Ludwig Liebieg nadace pro chudé.

tři shodné kopie nadační listiny stvrzené dvěma svědky a uložené u c. k. státního místodržitelství, c. k. okresního hejtmánství a v obecní pokladně obce Vesec.

5.1.24 Nadace Ludwiga Liebiega pro vdovy a sirotky¹⁵⁹

Nadace nesoucí název Erzherzogin Maria Valeria Stiftung zur Unterstützung bedürftiger Witwen und Waisen byla založena Ludwigem Liebiegem a určena pro podporu potřebných vdov a sirotek po státních úřednících, jejichž mateřskou řečí byla němčina. Hlavní nárok měli vdovy a sirotci po úřednících sloužících v libereckém okrese, případně v okrese frýdlantském. Pokud se žádní takoví kandidáti v těchto krajích nenacházeli, pak měli právo získat požitky plynoucí z tohoto nadání vdovy a sirotci po německých státních úřednících z celých Čech. Nadání mělo být rozděleno stejným dílem mezi 6 vdov nebo sirotek. Žádost s doloženým rodným listem a vysvědčením nemajetnosti byly podávány u zemského úřadu v Praze. Žádost od nezletilých musely být podepsány jejich zákonným zástupcem. Konkurs býval každoročně uveřejněn v periodikách, většinou v Reichenberger Zeitung, dále v Abendblattu a v časopisu Československé republiky.

Nadace měla začít fungovat v roce 1913. Správa nadace spadala pod c. k. státní místodržitelství v Praze a právo obsazovat nadační místo měla po smrti Ludwiga Liebiega jeho žena Anna. Nadační listina byla vyhotovena ve čtyřech kopiích 15. března 1892. Z nadace měli prospěch především sirotci a také vdovy po státních úřednících padlých ve válce. Žádost musela kromě vysvědčení chudoby obsahovat také úmrtní list manžela a úřední doklad ověřující, že skutečně padl.

V dochovaných materiálech se bohužel nenacházela nadační listina a informace o datu jejího sepsání je získaná ze souvisejících listin. Kvůli absenci tohoto důležitého dokumentu nebylo možné zjistit výši věnovaného nadačního kapitálu.

5.1.25 Nadace Gabriely Radetzky pro domov tělesně vadných¹⁶⁰

Nadace pro liberecký Krüppelheim s názvem Gräfin Gabriele Radetzky Stiftung měla podle nadační listiny, sepsané 26. května 1922, začít fungovat ještě téhož roku. Nadační kapitál ve výši pěti tisíc korun věnoval Johann Liebieg ml. prostřednictvím své

¹⁵⁹ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.134, inv. č. 802, karton 104, Ludwig Liebieg nadace pro vdovy a sirotky (1912 – 1923), dále AO Vesec, inv. č. 70, karton 17, Nadace Ludwiga Liebiega pro vdovy a sirotky, dále SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.181, inv. č. 1145, karton 123, Ludwig Liebieg – nadace 1917.

¹⁶⁰ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 155, inv. č. 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiega, nadace Gabriely Radetzky pro Krüppelheim.

poslední vůle. K jeho vydání mělo dojít roku 1918, následně měl být uložen do městské kasy a teprve poté mohl být použit k nadačním účelům. Každoroční výnosy ve výši 200 korun měly být přidělovány libereckému Krüppelheimu.

Nadace byla opět schválena městským zastupitelstvem na jeho zasedání, po němž zakladatel přebral odpovědnost nad vedením nadace a jejím majetkem. Dále zakladatel v nadační listině přislíbil obvyklé náležitosti spojené s odpovědným spravováním nadace a jejího majetku. Kopie tří nadačních listin pak byly předány k uložení politické zemské správě, magistrátu města a do městské pokladny.

5.1.26 Nadace Gabriely Radetzky pro nemocné¹⁶¹

Na zřízení nadace pro nemocné ze Štefanovy nemocnice odkázal Johann Liebieg ml. sumu deset tisíc korun. Nadace opět nesla jméno jeho dcery, tedy Gräfin Gabriele Radetzky Krankenbettstiftung. Hotovost pro potřeby nadace měla být uvolněna roku 1918 a byla složena na vkladní knížce liberecké spořitelny. Následně měla být předána do městské kasy. Výdělky z tohoto nadačního jmění pak byly každoročně od roku 1922 používány pro výživu jednoho nemocného ze Štefanovy nemocnice. Tohoto nemocného vybíral syn Johanna Liebiega ml.. Nadace byla schválena usnesením městského zastupitelstva na zasedání 2. července 1917.

Zakladatel se opět v nadační listině zavázal k dohledu nad nadací, jejím majetkem a jeho užíváním pouze pro stanovený účel. Zřizovací listina, sepsaná 26. května 1922, byla vyhotovena ve třech shodných exemplářích a uschována u politické zemské správy, na magistrátu města Liberce a v městské pokladně.

5.1.27 Nadace Angeliky Liebiegové pro pracovníky¹⁶²

Nadační listina z 30. března 1922 potvrzovala zřízení nadace s názvem Angelika Liebieg Arbeiterstiftung. Nadaci založil po smrti své matky Theodor Liebieg ml. společně s bratrem Gisbertem. Angelika ve své poslední vůli odkázala 200 tisíc korun na založení nadace pro pracovníky rodinné firmy. Nadační kapitál měl být rozdělen stejným dílem mezi deset osob. Tito příjemci byli lidé, jež patřili k dělnické třídě a pro firmu pracovali nejméně 30 let. Momentálně byli však již neschopní práce a pobírali důchod od firmy, neměli žádný jiný příjem a jejich stav byl spíše nuzný. Právo

¹⁶¹ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.153, inv. č. . 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiga, nadace Gabriely Radetzky pro nemocní.

¹⁶² SOKA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Angelika Liebieg Arbeiterstiftung.

obsazovat nadační místo patřilo Theodoru Liebigovi. Po jeho smrti mělo přejít na aktuálního ředitele firmy nebo jejího právního nástupce. Pokud by došlo k zániku firmy či jejího právního nástupce, měly být výtěžky z jmění rozdělovány mezi potřebné pracovníky z textilního odvětví žijící v Liberci, jež pracovali alespoň 30 let v nějaké fabrice nebo v ní nadále pracují. V tomto případě měli správu nad nadací a jejím majetkem vykonávat zástupci Liberce.

5.1.28 Nadace Gabriely Radetzky pro sirotčinec¹⁶³

Jak již název napovídá, další nadace založená na základě závěti Johanna Liebiega ml., sloužila pro podporu libereckého sirotčince. Nesla také název Gräfin Gabriele Radetzky Stiftung. Pro tento ústav bylo Johannem Liebiegem věnováno nadační jmění dvacet tisíc korun. Tato suma měla být uvolněna pro potřeby nadace v roce 1918 a složena na vkladní knížku liberecké spořitelny. Odtud měl být kapitál přesunut do správy městské pokladny. Nadace měla začít rozdělovat zisky ze svého jmění od roku 1923. Tyto finanční obnosy pak měly sloužit pro potřeby vybraných kojenců z tohoto ústavu.

Městské zastupitelstvo schválilo nadaci na svém zasedání 23. července 1917. Následně se zřizovatel zavázal k vedení nadace a dohledu nad jejím majetkem. Nadační listina opět dokládá závazek zakladatele, který má dbát o chod nadace a dohlížet na správu jejího kapitálu. Na důkaz toho byly 22. května 1922 vyhotoveny tři kopie nadační listiny, jež byly uchovávány politickou zemskou správou, magistrátem města a městskou pokladnou.

5.1.29 Nadace Gabriely Radetzky pro chudé¹⁶⁴

Také pro vznik nadace s názvem Gräfin Gabriele Radetzky Stiftung k podpoře chudinského domu v Liberci vyčlenil ve své poslední vůli Johann Liebieg ml. částku dvacet tisíc korun. Obnos měl být uvolněn roku 1918 a uložen do městské pokladny. Zisk z nadačního jmění měl být každoročně od 1. března 1923, tedy v den Gabrieliny smrti, rozdělován mezi potřebné občany Liberce. Finanční podpora byla rozdělována mezi vybrané chudé muže a ženy podle odpovídajících chudinských okresů. Městské zastupitelstvo na svém zasedání 2. července 1917 nadaci schválilo a zakladatel se tím

¹⁶³ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.152, inv. č. 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiega, nadace Gabriely Radetzky pro sirotčinec (Waisenhaus).

¹⁶⁴ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.151, inv. č. 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiega, nadace Gabriely Radetzky pro chudé.

zavázal k dohledu nad vedením nadace. Výdaje spojené se založením nadace byly splaceny z nadačních výnosů. Prostřednictvím nadační listiny, sepsané 26. května 1922, se zakladatel zavázal k dohledu nad zachováním nadace a k odpovědnému nakládání s jejím majetkem. Ta byla vyhotovena ve třech exemplářích a uložena u politické zemské správy, magistrátu a v městské pokladně.

5.1.30 Nadace Marie Liebiegové pro hrazení léčebných výdajů¹⁶⁵

Nadační listinou z 2. května 1943 byla Marií Liebiegovou, manželkou Theodora Liebiega staršího, založena nadace pro hrazení léčebných výdajů. V nadační listině je zdůrazněn účel nadace, jenž má sloužit výhradně ku prospěchu německým¹⁶⁶ zaměstnancům firmy Johann Liebieg a Comp. Nadace vešla v platnost již 1. května 1943. Výnosy z nadačního majetku stanoveného zakladatelkou na dvacet tisíc říšských marek sloužily k úhradě léčebných výloh oddaných zaměstnanců při jejich lázeňském pobytu ve Františkových lázních. Nárok na lázeňský pobyt měly německé pracovnice firmy Johann Liebieg a Comp, jimž byl předepsán lékařem. Kromě toho musely alespoň jeden rok nepřetržitě pro firmu pracovat a být součástí jejího pracovního sboru. Každoročně v květnu byly vybrány dvě nebo tři dělnice, kterým byl na základě dělby výnosů nadačního jmění, uhrazen léčebný lázeňský pobyt. O tom, kdo tuto podporu získá, rozhodovala zakladatelka nadace Marie Liebiegová ve shodě se současným provozovatelem podniku. Podle právních předpisů byla určena hranice nouze a potřeby. Nadační listina také stanovila zacházení s majetkem nadace v případě převedení společnosti pod jiný právní subjekt či úplného zániku firmy. V prvním případě měly výnosy z nadačního jmění sloužit zaměstnancům právního subjektu, pod který firma přešla, zcela stejně jako tomu bylo předtím. V případě zániku firmy měly být výnosy použity pro hrazení léčebných pobytů ve Františkových lázních německým zaměstnancům pracujícím v textilních továrnách v Liberci. V tomto případě spadala správa nad nadačním majetkem a právo rozhodovat o udělení podpory pod pravomoc primátora Liberce. Pokud by došlo ke zrušení nadace nebo pokud by nebylo možné dále naplňovat její účel, měla být další rozhodnutí související s nadačním majetkem a výnosy z něj, prováděna pouze se souhlasem finančního úřadu. Správním orgánem nadace byl ustanoven provozovatel podniku Johann Liebieg a Comp. Nakládání s výtěžky

¹⁶⁵ SOkA Liberec, fond Johann Liebieg a spol. sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Maria von Liebieg'sche Kurkostenstiftung, dále SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 4, inv. č. 4768, karton 221, Maria von Liebieg nadace na úhradu léčebných výloh (1943).

¹⁶⁶ Je zde kladen důraz na jejich „německou krev“ - deutschblütig

z nadačního majetku či podnikání překračující míru stanovenou nadační listinou, podléhalo povolení nadačního úřadu a příslušného finančního úřadu. Změny v nadační listině mohly být nařízeny pouze nadačním úřadem, a to na návrh správních orgánů nadace. Jakákoliv změna, doplnění, vložení nebo vymazání nadačního ustanovení podléhala souhlasu příslušného finančního úřadu.

Johann Wolfgang Liebieg se v nadační listině zavázal k dohledu nad fungováním nadace a nadačním jměním. Stejně tak primátor města, ale pouze v případě zániku firmy. Na důkaz těchto tvrzení byly vyhotoveny tři shodné kopie nadační listiny a předány k uschování říšskému státnímu místodržitelství v Sudetengau, druhý primátorovi Liberce a třetí firmě Johann Liebieg a Comp. v Liberci.

5.1.31 Nadace Franze Liebiega ml. ve prospěch města Liberce¹⁶⁷

Franz Liebieg ml., zesnulý 9. prosince 1886 ve Vídni, odkázal Liberci pro nadační účely svůj dům ve Vídni, stojící na Dr. Karl Lueger Platz 3 ve Vídni. Nadace nesla název Franz Freiherr von Liebieg'sche Stiftung zu Gunsten der Stadt Reichenberg in Böhmen. Tento dům měl být předán městu bez dluhů. Pokud by snad byl zatížen nějakým dluhem, dědicové měli povinnost se o tento dluh postarat. Správcem a kurátorem nadace bylo stanoveno aktuální zastupitelstvo města Liberce. Nadace sloužila jako nadační dům, ze kterého plynuly výnosy, jež byly následně použity pro různé účely. V nadační listině z 28. května 1898 byly stanoveny podmínky pro zachování a udržování domu. Polovina ročních výtěžků z nadačního jmění měla sloužit k zachování a údržbě rodinné hrobky, ve které spočívali rodiče a bratr Franze Liebiega ml.. Druhá polovina zisků měla sloužit dvěma účelům. Čtvrtina zisků byla určena k finanční podpoře vyššího vzdělání talentovaných lidí žijících v Liberci, a to bez rozdílu vyznání a studovaných oborů. Zbývající čtvrtina sloužila k podpoře potřebných libereckých občanů. Každoroční dělbu nadačních výnosů měli na starosti zástupci města.

Zástupce zakladatele se v nadační listině zavázal společně se svými nástupci k vedení nadace, dohledu nad jejím chodem a jejím majetkem. Také slíbil, že bez souhlasu nadačních orgánů neprovede v nadaci žádné změny. Při této příležitosti vznikly 3 stejné kopie nadační listiny. Jeden exemplář obdrželo c. k. státní místodržitelství, druhý magistrát města a třetí městská pokladna.

¹⁶⁷ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 12, inv. č. 6, karton 4, Franz Liebieg nadace pro chudé měšťany.

5.1.32 Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro Vincentinum¹⁶⁸

Pro tuto nadaci byly pouze tři dokumenty. Bohužel ani v jednom případě se nejednalo o nadační listinu či jiný dokument, jenž by objasnil smysl této nadace. Z jednoho z dokumentů je však zřejmé, že Marie Paulina založila dvě nadace na podporu dětského domova a také Vincentina, ve kterém se o chovance staraly milosrdné sestry od sv. Vincenze z Pauly. Majetek, jenž byl pod dohledem státní správy měl být používán pouze pro účely obecné dobročinnosti.

5.1.33 Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro sirotčinec¹⁶⁹

K této nadaci se dochoval pouze jediný dokument, z kterého však není možné objasnit cokoliv, co by se této nadace týkalo.¹⁷⁰

¹⁶⁸ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 54, inv. č. 673, karton 97, Vincentinum, nadace sponzorovaná M.P. Liebieg (1909 – 1910).

¹⁶⁹ SOKA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 418, inv. č. 223, karton 58, Paulina Liebieg nadace pro sirotčinec.

¹⁷⁰ Poslední tři nadace jsou umístěna na konec katalogu z důvodu neznámého data, od kterého měly začít fungovat.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit katalog nadací zakládaných rodinou Liebiegů. Katalog je orientován výhradně na nadace sociálního charakteru zakládané v průběhu 19. a 20. století jednotlivými členy rodiny. K vypracování seznamu bylo zapotřebí rešerše materiálů z archivních fondů uložených v SOkA Liberec. Z důvodu velkého rozsahu pramenného materiálu k tomuto tématu je práce zaměřena výhradně na nadace sociální.

Katalog tedy předkládá seznam nadací, ve kterém je uvedeno jméno zakladatele, výše nadačního kapitálu, stanovený účel, datum vzniku nadační listiny a samotné nadace a další specifitější informace, vyskytující se v jednotlivých zakládacích listinách. Z katalogu předložených nadací je zřejmé, že téměř všechny vznikaly teprve po smrti svého zakladatele jeho poslední vůlí. Setkáváme se s tím v případě nadací založených na základě poslední vůle Heinricha Liebiega, jež na péči o chudé odkázal jeden milion korun. Tento obnos byl rozdělen mezi 5 nadací v tomto uspořádání; 600 tisíc korun získal Rudolfův zaopatřovací ústav v Liberci, zbylých 400 tisíc bylo stejným dílem rozděleno mezi nadaci pro jesle, chorobinec, dětský domov a zaopatření chudých. Stejně tak je tomu i v případě nadací Franze Liebiega st., Franze Liebiega ml. a Ludwiga Liebiega, jejichž založení bylo dáno jejich posledním pořízením. Častým úkazem bylo také založení nadace jménem zemřelého člena rodiny. Tak učinil Heinrich Liebieg, když na památku svého zemřelého syna Hanse založil dvě nadace jeho jménem. Stejně tak tomu bylo i u dalších členů rodiny. Franz Liebieg st. pro Rudolfův zaopatřovací ústav založil nadaci pojmenovanou podle svého zemřelého syna Ferdinanda. Také Johann Liebieg ml. zřídil nadace nesoucí jméno jeho zemřelé dcery Gabriely. Ty byly však zřízené až po jeho smrti na základě podmínek stanovených poslední vůlí. Výjimku mezi nadacemi zakládanými posmrtně tvoří například nadace Pauliny Liebiegové pro zaopatřovací ústav, Heinricha Liebiega pro liberecké Vincentinum či Marie Liebiegové pro hrazení léčebných výdajů. Ty byly svými fundátory založeny již za jejich života a ti tak měli možnost osobně rozhodovat, komu bude udělen požitek z jejich nadání.

O štědrosti Liebiegů jako významných mecenášů města Liberce a fundátorů nadací není sporu. Vyplývá to z dochovaných materiálů, jež odhalují rozsah jejich dobročinné činnosti. Převážnou většinu jimi založených nadací tedy tvoří ty, jež měly sloužit k zaopatření potřebných občanů. Co mohlo vést tuto rodinu k tak hojné podpoře

libereckých obyvatel? Liebiegové byli především pokrokoví, moderní podnikatelé, jež se kromě obchodu zajímali i o sociální zabezpečení zaměstnanců ve svých fabrikách. Tehdejší zvýšený zájem o chudé, nemocné či jinak znevýhodněné osoby mohl být také dán dobovým trendem, jenž se v 19. století značně promítnul do počtu založených nadací. Zájem Heinricha Liebiega o chudé a nemocné možná z části souvisel s nešťastným osudem vlastního syna Hanse a svým vlastním špatným zdravotním stavem, jenž v něm mohl vyvolávat pocit empatie s osudem těchto osob, navíc ještě majetkově znevýhodněných. K zřizování nadací mohla také Liebiegy vést jejich pragmatičnost související s přístupem k vlastním zaměstnancům. Mnoho libereckých občanů pracovalo v jejich textilních podnicích. Pokud splňovali podmínky dané nadační listinou, mohli získat místo v některé jejich nadaci a z ní plynoucí požitky. Tímto mírným zlepšením sociálních podmínek mohli Liebiegové ovlivňovat pracovní výkon svých zaměstnanců. Tento fakt dokládají dochované dokumenty týkající se udělování nadační podpory, ve kterých často figurují právě zaměstnanci firmy. Někteří členové rodiny po sobě prostřednictvím svých závětí zanechali městu Liberci a jeho občanům značné sumy peněz.¹⁷¹ To, že na své rodné město a jeho obyvatele pamatovali i po své smrti, mohlo být jakýmsi odrazem náklonnosti k městu, jež bylo jejich domovem a zároveň díky němu získali své ohromné bohatství. Toto je zvláště patrné u Heinricha Liebiega, který ve svém testamentu pamatoval na své rodné město a jeho občany více než štědře. Není divu, že tento čin vzbudil v libereckých novinách takový ohlas. Liberec truchlil a Heinrich Liebieg byl oslavován jak za svou lásku k vlasti a zásluhy vykonané ještě za života, tak i za svůj štědrý odkaz. V nadačních aktivitách Liebiegů lze jistě vycítit značnou snahu o zachování vzpomínky svou osobu a získání posmrtného uznání v duchu osvícenství či snad humanistů doby renesanční – to v případě, připomeneme-li si sběratelskou vášeň Heinricha Liebiega. Možná v tom spočíval jeden z hlavních důvodů, proč Liebiegové své nadace zakládali. Proč by jinak zřizovali své nadace až posmrtně? Právě zřízení nadace byl způsob jak uchovat na sebe i své počínání nesmrtelnou památku.

Toto posmrtné uznání však trvalo pouze do konce 30. let. S vyhlášením protektorátu Čechy a Morava byl zřízen také úřad pořádkového komisaře pro organizace, což citelně zasáhlo do fungování nejrůznějších spolků, organizací a nadací. Ten rozhodoval od roku 1938 o jejich dalším osudu a ani nadace rodiny Liebiegů mu

¹⁷¹ Heinrich Liebieg či Franz Liebieg ml.

neunikly. Materiály pro toto období jsou většinou datované roky 1938 či 1939 a nesou označení Fragebogen, tedy dotazník obsahující veškeré informace o nadacích a jejich majetku. Na základě těchto průzkumů pak úřad rozhodoval o jejich dalších osudech. Většina archivních spisů týkajících se vybraných nadání končí roky 1942 a 1943. Jedná se o nařízení pořádkového komisaře, kterými byly na základě dotazníků nadace začleněny, společně s jinými, do jedné hromadné nadace. Takto byla včleněna například nadace Heinricha Liebiega pro sirotčinec s dalšími podobnými do jedné společné nesoucí název nadace města Liberce pro sirotčinec. Tímto způsobem, tedy pokud zcela nezanikly, ztratily svou suverenitu téměř všechny tehdejší nadace. Další materiály, jež by hovořily o osudu sledovaných nadací, však ve fondech zcela chybí. Tyto dokumenty z kanceláře pořádkového komisaře byly převezeny do Vídně, kde jsou uloženy dodnes. Lze však s jistotou předpokládat, že všechny nadace byly z nařízení úřadu pořádkového komisaře v Liberci zrušeny, jejich majetek byl převeden do německých bank a následně odvezen do Německa. Takto tedy skončila rozsáhlá nadační činnost liberecké rodiny Liebiegů, díky které mohl ve své době vystudovat, být uzdraven či zaopatřen nejen chudý obyvatel města Liberce.

Ze sestaveného katalogu, stejně jako z rozsáhlého archivního materiálu vyplývá, že Liebiegové skutečně patřili mezi nejvýznamnější zakladatele nadací v Liberci. Jejich zásluhy nejen o rozvoj a podobu města, ale také o zlepšení sociálních podmínek byly značné. O to větší škodou je, že mnoha lidem z Liberce dnes jméno Liebieg už téměř nic neříká. Vinu na tom jistě nese kampaň, kterou proti nim bezprostředně po válce rozpoutala komunistická propaganda a která měla Liebiegy vykreslit jako kolaboranty a zcela zahladit stopy po jejich činnosti. Její snahy naštěstí nebyly úspěšné a Liebiegové se tak po více než šedesáti letech začínají pomalu vynořovat ze zapomnění prostřednictvím nejrůznějších odborných studií a publikací. Přesto však o jejich rozsáhlé nadační činnosti doposud neexistuje ucelená práce, jež by předkládala přehled všech jejich nadací. Proto by jistě nebylo od věci využít potenciálu pramenného materiálu z fondů SOkA Liberec a pokračovat v rozšiřování katalogu o další nadace.

6. Seznam použité literatury a pramenů

6.1 Literatura

6.1.1 K nadacím

Ausweis über die Gebarung und den Vermögensstand der in der Verwaltung der Stadtgemeinde Reichenberg stehenden Fonde und Stiftungen. Für das Jahr 1894, Reichenberg, Verlag der Stadtgemeinde, Rudolf Gerzabek & Comp 1895.

Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 bis 1900 : ein geschichtlicher Rückblick und Verwaltungsbericht, Reichenberg: Stadtrathe, 1902.

BOČEK, J.: *Nadace a nadační fondy v protektorátu Čechy a Morava*, Praha, Olivova nadace 2010, ISBN 978-80-254-8097-7.

BRÁF, A.: *Chudinství*, in: OTTO, J.: *Ottův slovník naučný*, 12. díl, Praha, 1897

DVOŘÁK, T.: *Nadace a nadační fondy. Text zákona s poznámkami*, 2. doplněné a aktualizované vyd. Praha, Wolters Kluwer ČR 2010, ISBN 978 – 7357 – 563 – 2.

Herausgegeben vom Stadtrathe: *Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 bis 1900 : ein geschichtlicher Rückblick und Verwaltungsbericht*, Reichenberg, Rudolf Gerzabek & Comp 1902.

HURDÍK, J. – TELEČ, I.: *Zákon o nadacích a nadačních fondech: komentář*, 1. vyd. Praha, C. H. Beck 1998, ISBN 80 – 7179 – 199 – 7.

LHOTOVÁ, M.: *Stillhaltekommissar Reichenberg a Aufbaufonds Gesellschaft Wien-Reichenberg – reorganizace spolkového života v sudetské župě podle rakouského vzoru*, in: *Fontes Nissae*, roč. 13, 2012, č. 2.

RONOVSKÁ: *Nové české nadační právo v evropském srovnání*, 1. vyd. Praha, Wolters Kluwer ČR, 2012, ISBN 978 – 80 – 7357 – 971 – 5.

RONOVSKÁ, K.: *Spolkové a nadační právo*, 1.vyd. Brno, Masarykova univerzita 2008, ISBN 978 – 80 – 210 – 4512 – 5.

6.1.2 K Liebiegům

GROSSKINSKY, M., ed. et al.: *Kunstschätze des Mäzens Heinrich von Liebieg = Umělecké poklady mecenáše Heinricha von Liebiega*, Frankfurt am Main, Museum Giersch 2012, ISBN 3 – 935283 – 26 – 1.

KARPAŠ, R. a kol.: *Kniha o Liberci*, 2. vyd. Liberec, Dialog 2004, ISBN 80-86761-13-4.

KOČOVÁ, K.: *Mimořádný lidový soud v Liberci a firma Johann Liebieg a Comp*, in: *Fontes Nissae*, 2005, sv. 6.

LUG,V. – RESSEL, A.: *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen*. [IV,1-5], Reichenberg, Verlag der drei Lehrervereine des Reichenberger Bezirkes und des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Iser-Gaues, 1938.

MELANOVÁ, M.: *Zrod a vzestup libereckých podnikatelů: Liebiegové*, in: *Osobnosti v dějinách regionu*, Liberec, Technická univerzita v Liberci, 2004.

MELANOVÁ, M.: *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848 – 1918*, in: *Hledání centra. Vědecké vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století*, KAISEROVÁ, K. – KUNŠTÁT, M. (edd), Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem 2011, ISBN 978-80-7414-432-7.

RESSEL, A., F.: *Heimatskunde des Reichenberger Bezirkes: Stadt und Land.*, 2. sv. Reichenberg, Verlag der Lehrervereine des Stadt und Landbezirkes 1903 - 1905.

TALLER, I.: *Čtení kratochvilné o starém Liberci II*, Liberec, Kalendář Liberecka 1997.

100 Jahre Johann Liebig & Comp.: *Ein Gedenkbuch für jene, die nach uns kommen*, Reichenberg, 1928.

6.2 Prameny

SOkA Liberec, fond AML, 6. díl, Gd, nezpracovaná část 1924 – 1940.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 362, inv. č. 434, karton 79, Leopoldine Liebieg nadace pro sirotčinec (1899 – 1942).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 216, inv. č. 90, karton 24 Johann Liebieg nadace pro nemocnici.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.210, inv. č. 525, karton 83, Johann Liebieg nadace pro dětskou nemocné (1891 – 1942).

SOkA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, nadace pro nemocniční péči.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 52, inv. č. 337, karton 71, Franz Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 40, inv. č. 27, karton 7, Ferdinand Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 6, inv. č. 4, karton 3, Marie Paulina Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav (1876 – 1942).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 197, inv. č. 1604, karton 139, Johann Ignatz Karl Liebieg nadace pro slepce (1886 – 1921).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 140, inv. č. 72, karton 16, Franz Liebieg nadace pro nemocné.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 54, inv. č. 974, karton 110, Marie Theresie Liebieg nadace pro ústav tělesně vadných (1883 – 1942).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 283, inv. č. 130, karton 30, Franz Liebieg nadace pro chudé.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 20, inv. č. 12, karton 4, Franz Liebieg nadace pro chudé (1895 – 1903).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 261, inv. č. 402, karton 78, Franz Liebieg nadace pro nemocnici.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 53, inv. č. 337, karton 71. Franz Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 203, inv. č. 88, karton 24, Heinrich Liebieg nadace pro dětský azyl Vincentinum.

SOkA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Hans Heinrich von Liebieg'sche Stiftung für Armenpflege.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 29, inv. č. 18, karton 5, Hans Heinrich von Liebieg nadace pro chudé.

SOkA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Hans Heinrich Freiherr von Liebieg'sche Asylstiftung.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 139, inv. č. 71, karton 16, Hans Heinrich von Liebieg nadace pro útulek.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 98, inv. č. 55, karton 12, Heinrich Liebieg pro zaopatřovací ústav (1932 – 1942).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 5, inv. č. 4754, karton 220 Heinrich Liebieg nadace pro zaopatřovací ústav (1939 – 1942).

SOkA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Heinrich Freiherrn von Liebieg'sche Stiftung bei der vereinigten Krippe, Kinderbewahr- und Waisenanstalt in Reichenberg.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 142, inv. č. 368, karton 75, Heinrich Liebieg nadace pro chudé.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 150, inv. č. 376, karton 75, Heinrich Liebieg nadace pro dětský domov.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 148, inv. č. 374, karton 75, Heinrich Liebieg nadace pro chorobinec.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 50, inv. č. 837, karton 106, Ludwig Liebieg nadace pro chudé (1913 – 1942).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.51, inv. č. 838, karton 106, Ludwig Liebieg nadace pro sirotčinec (1913 – 1942).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.293, inv. č. 897, karton 109, Ludwig Liebieg nadace pro nemocnici (1913 – 1942).

SOkA Liberec, fond AO Vesec, inv. č. 70, karton 17, Ludwig Liebieg nadace pro chudé.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.134, inv. č. 802, karton 104, Ludwig Liebieg nadace pro vdovy a sirotky (1912 – 1923).

AO Vesec, inv. č. 70, karton 17, Nadace Ludwiga Liebiega pro vdovy a sirotky

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.181, inv. č. 1145, karton 123, Ludwig Liebieg – nadace 1917.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 155, inv. č. 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiga, nadace Gabriely Radetzky pro Krüppelheim.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.153, inv. č. . 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiga, nadace Gabriely Radetzky pro nemocnici.

SOkA Liberec, fond Johann Liebieg a spol., sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Angelika Liebieg Arbeiterstiftung.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.152, inv. č. 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiga, nadace Gabriely Radetzky pro sirotčinec (Waisenhaus).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig.151, inv. č. 1136, karton 122, pozůstalost Johanna Liebiga, nadace Gabriely Radetzky pro chudé.

SOkA Liberec, fond Johann Liebieg a spol. sig. II./5, inv. č. 324, karton 126, Maria von Liebieg'sche Kurkostenstiftung.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 4, inv. č. 4768, karton 221, Maria von Liebieg nadace na úhradu léčebných výloh (1943).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 12, inv. č. 6, karton 4, Franz Liebieg nadace pro chudé měšťany.

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 54, inv. č. 673, karton 97, Vincentinum, nadace sponzorovaná M.P. Liebieg (1909 – 1910).

SOkA Liberec, fond AM Liberec – W, sig. 418, inv. č. 223, karton 58, Paulina Liebieg nadace pro sirotčinec.

6.3. Internetové zdroje

Hlava desátá, Rozdíl mezi svěřenectvím a nadacemi, § 646, in: Obecný zákoník občanský [online], 1811 [vid 14. 5. 2015], dostupné z : <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>.

Zákon 507/1921 Sb., *Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem*, in: Saint – Germainská smlouva [online], 1919 [vid 14. 5. 2015], dostupné z: <http://forum.valka.cz/topic/view/105604/INT-10-09-1919-Saint-Germainska-smlouva-Zakon-507-1921-Sb->.

Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě 11/1940, o péči o Židy a židovské organizace, in: sbírka RP 09/40 [online], 1940 [vid 14. 5. 2015], dostupné z : <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=8306&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

Předpis č. 3/1952 Sb., Uspořádání fondu, účelových jmění a nadací, in: Rozpočtový zákon na rok 1952 [online], 1952 [vid 14. 5. 2015], dostupné z : <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1952-3>.

Příloha

Seznam sociální nadací rodiny Liebiegů ze SOkA Liberec

1. Nadace Leopoldine Liebiegové pro sirotčinec
2. Nadace Johanna Liebiega st. pro nemocné
3. Nadace Franze Liebiega st. pro zaopatřovací ústav
4. Nadace Ferdinanda Liebiega pro zaopatřovací ústav
5. Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro zaopatřovací ústav
6. Nadace Johanna Liebiega pro slepce
7. Nadace Franze Liebiega st. pro nemocné
8. Nadace Marie Theresie Liebiegové pro ústav tělesně vadných
9. Nadace Franze Liebiega pro chudé obyvatele města Liberec
10. Nadace Franze Liebiega ml. pro nemocné
11. Nadace Franze Liebiega ml. pro zaopatřovací ústav
12. Nadace Heinricha Liebiega pro dětský azyl Vincentinum
13. Nadace Hanse Heinricha Liebiega pro chudé
14. Nadace Hanse Heinricha Liebiega pro Spolek sv. Vincence z Pauly
15. Nadace Heinricha Liebiega pro zaopatřovací ústav
16. Nadace Heinricha Liebiega při sjednocených jeslích, dětské opatrovně a sirotčinci
17. Nadace Heinricha Liebiega pro podporu chudých
18. Nadace Heinricha Liebiega pro dětský domov
19. Nadace Heinricha Liebiega pro chorobinec
20. Nadace Ludwiga Liebiega pro chudé
21. Nadace Ludwiga Liebiega pro sirotčinec
22. Nadace Ludwiga Liebiega pro nemocnici
23. Nadace Ludwiga Liebiega pro chudé obyvatele Vesce
24. Nadace Ludwiga Liebiega pro vdovy a sirotky
25. Nadace Gabriely Radetzky pro domov tělesně vadných
26. Nadace Gabriely Radetzky pro nemocné
27. Nadace Angeliky Liebiegové pro pracovníky
28. Nadace Gabriely Radetzky pro sirotčinec
29. Nadace Gabriely Radetzky pro chudé
30. Nadace Marie Liebiegové pro hrazení léčebných výdajů
31. Nadace Franze Liebiega ve prospěch města Liberce

- 32. Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro Vincentinum
- 33. Nadace Marie Pauliny Liebiegové pro sirotčinec